

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2022

Varhaiskasvatus

Hanna Ahonen & Emmi Breilin

LAPSEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN TOIMINNAN SUUNNITTELUSSA

– Tavoitteena paremmin jaksava lapsi
varhaiskasvatuksessa

Hanna Ahonen, Emmi Breilin

LAPSEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN TOIMINNAN SUUNNITTELUSSA

- Tavoitteena paremmin jaksava lapsi varhaiskasvatuksessa

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Paraisten kaupungin varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, kuinka osallisuuden lisääminen toiminnan suunnittelussa on vaikuttanut lasten jaksamiseen hoitopäivien aikana ja onko sillä mahdollisia vaikutuksia lasten kokemaan stressiin. Paraisten kaupunki on osallistunut hankkeeseen koskien lasten osallisuutta sekä lasten osallisuuden tukemista varhaiskasvatuksessa. Paraisten varhaiskasvatuksen henkilökuntaa on koulutettu Tukholman Reggio Emilia Instituutin kautta työskentelmään reggio-inspiroituneesti.

Lasten osallisuuden lisäämistä sekä sen vaikutusta lasten jaksamiseen hoitopäivien aikana tarkasteltiin seuraavien tutkimuskysymyksien avulla: Millaisena Paraisten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat lasten osallisuuden, miten osallisuus ilmenee Paraisten kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä sekä miten työntekijät ovat kokeneet osallisuuden lisäämisen vaikuttaneen lasten jaksamiseen hoitopäivien aikana?

Tutkimus toteutettiin sähköisenä kyselynä syksyllä 2021. Vastauksia kyselyyn saimme yhdeltätoista Paraisten varhaiskasvatuksen työntekijältä, vastaajina oli päiväkodin johtaja sekä varhaiskasvatuksen hoitajia ja varhaiskasvatuksen opettajia. Tutkimuksen aineistoa analysoimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Opinnäytetyömme tuloksina saimme Paraisten kaupungin varhaiskasvatusyksiköille selvityksen siitä, kuinka lasten osallisuutta tuetaan Paraisten varhaiskasvatuksessa sekä millä tavoin osallisuuden tukeminen on vaikuttanut lasten jaksamiseen hoitopäivien aikana. Tuloksistamme kävi ilmi, että Paraisten kaupungissa tuetaan aktiivisesti lasten osallisuutta ja työntekijät ovat motivoituneita lasten osallisuuden tukemiseen. Opinnäytetyömme mukaan kehittämiskohteena voisi olla osallisuuden näkemyksen yhteinäistäminen siten, että jokaisella Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijällä olisi sama näkemys osallisuudesta. Opinnäytetyömme tuloksia voidaan hyödyntää Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksessa osallisuuden lisäämisen ja tukemisen arvioinnissa sekä kehittämisessä.

ASIASANAT:

Lasten oikeudet, lapsen etu, varhaiskasvatus, osallisuus, päivähoito, stressi

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services

2022 | 45 pages, 7 pages in appendices

Hanna Ahonen, Emmi Breilin

INCREASING THE CHILD'S PARTICIPATION IN PLANNING THE ACTIVITIES

- Aiming for better coping child in early childhood education

The purpose of this thesis was to find out the views of early childhood educators in the city of Parainen on how increasing participation in activity planning has affected children's coping during care days and whether it has possible effects on the stress experienced by children. The city of Parainen has participated in a project on children's participation and supporting children's participation in early childhood education. Early childhood education staff in Parainen have been trained through the Stockholm's Reggio-Emilia Institute to work in an Reggio-inspired way.

Increasing children's participation and its impact on children's coping during care days were examined using the following research questions: How early childhood education employees in Parainen perceive children's participation, how participation manifests itself in the early childhood education units of the city of Parainen and how employees have felt that increasing participation has affected children's coping during care days?

The survey was conducted as an electronic survey in the autumn of 2021. We received responses to the survey from eleven early childhood education employees in Parainen. The respondents were the head of the kindergarten and early childhood education nurses and early childhood education teachers. We analyzed the research material using material-based content analysis.

As a result of our thesis we received an explanation for the city of Parainen's early childhood education units on how children's participation in early childhood education is supported and how the support of participation has affected children's coping during care days. Our results show that the city of Parainen actively supports the participation of children and that employees are motivated to support the participation of children. According to our thesis, the development target could be to unify the views of participation, so that every early childhood education employee in the city of Parainen would have the same view of participation. The results of our thesis can be utilized in the evaluation and development of increasing and supporting participation in early childhood education in the city of Parainen.

KEYWORDS:

Children's rights, child's best interest, early childhood education and care, participation, day care, stress

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSTYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Tutkimustyön tarve ja perustelut	8
2.2 Tutkimusympäristön kuvaus	8
2.3 Tutkimustyön tavoite ja tutkimuskysymykset	9
2.4 Aiemmat tutkimukset	10
3 LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	11
3.1 Osallisuuden perusteet	11
3.2 Osallisuuden tasot	11
3.3 Osallisuus varhaiskasvatuksessa	15
3.4 Lasten osallisuuden huomioiminen toiminnan suunnittelussa	16
4 LAPSEN KOKEMA STRESSI	18
4.1 Mitä stressillä tarkoitetaan?	18
4.2 Stressi lapsen näkökulmasta	19
4.3 Temperamentin ja ympäristön vaikutus stressiin	20
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
5.1 Tutkimuksen eteneminen	22
5.2 Tutkimusmenetelmät	23
5.3 Aineiston analysointi	24
6 TUTKIMUSTULOKSET	26
6.1 Taustatiedot	26
6.2 Osallisuus käsitteenä ja osallisuuden toteutuminen päiväkodissa	27
6.3 Osallisuuden lisäämisen vaikutukset	32
7 YHTEENVETO JA POHDINTA	37
7.1 Tutkimustulosten yhteenveto	37
7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	40
7.3 Pohdinta	42
LÄHTEET	44

LIITTEET

Liite 1. Saateteksti ja kyselylomake

KUVAT

Kuva 1. Malli lasten osallisuudesta (Turja 2017, 48). 14

KUVIOT

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden ammatit.	26
Kuvio 2. Kuinka kauan vastaajat ovat työskennelleet nykyisessä työpaikassaan.	27
Kuvio 3. Pitäisikö vastaajien mielestä osallisuutta lisätä toiminnan suunnittelussa.	29
Kuvio 4. Kuinka tärkeänä lasten osallisuuden tukeminen koetaan vastaajien ryhmissä/päiväkodeissa.	30
Kuvio 5. Saavatko vastaajat tarpeeksi tukea (esimieheltä tai työkavereilta) lasten osallisuuden tukemiseen.	31
Kuvio 6. Varataanko vastaajien mielestä tiimeissä tarpeeksi aikaa lasten osallisuuden suunnitteluun ja toteuttamiseen.	31
Kuvio 7. Kokevatko vastaajat, että heillä on riittävästi tietoa lasten osallisuuden tukemisesta.	32
Kuvio 8. Ovatko lapset sitoutuneempia toimintaan, kun osallisuutta toiminnan suunnittelussa on lisätty.	33
Kuvio 9. Vastaajien kokemukset, onko osallisuuden lisäämisellä ollut vaikutusta lapsen jaksamiseen hoitopäivän aikana.	33

TAULUKOT

Taulukko 1. Vastaajien näkemykset osallisuuden vaikutuksesta lapsiin. 35

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatustilain mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on ”edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia” (Varhaiskasvatustilain 540/2018, 3§). Lain lisäksi lapsen oikeuksien sopimuksessa neljä yleistä periaatetta ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen (Unicef 2021). Molemmissa painotetaan lasten hyvinvointia, etua sekä oikeutta tulla kuulluksi ja nähdyksi. Nämä periaatteet ovat myös tämän opinnäytetyön taustalla vahvasti mukana.

Tutkimuksen lähtökohtana oli huoli lasten jaksamisesta, koska monilla lapsilla hoitopäivät ovat pitkiä ja stressaavia sekä loma-ajat lyhyitä, jolloin lapsen palautuminen saattaa olla vähäistä. Monesti ajatellaan stressin kuuluvan vain aikuisille, mutta todellisuudessa myös pienet lapset kokevat stressiä. Se ei välttämättä näy ulospäin samalla lailla kuin aikuisilla, mutta lapsilla pienet ja yllättävätkin asiat voivat herättää stressireaktion ja se saattaa näkyä aikuisille esimerkiksi lapsen vetäytymisenä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 78.) Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, voisiko osallisuuden lisäämisellä ja lapsilähtöisellä toiminnalla olla vaikutusta siihen, että lapset jaksaisivat paremmin ja olisivat stressittömpiä.

Varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuus lähtevät työntekijän halusta ottaa lapset mukaan suunnittelemaan, toteuttamaan sekä arvioimaan toimintaa yhteistyössä työntekijöiden kanssa. Kun toiminta on lapsia kiinnostavaa, heidän mielenkiinnonkohteistaan lähtevää ja tavoitteellista, parantaa se lasten vuorovaikutustaitoja ja itseluottamusta sekä innostaa lapsia oppimaan ja tekemään lisää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 22, 27.) Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Paraisten kaupungin varhaiskasvatus. Paraisilla varhaiskasvatuksen henkilökuntaa on koulutettu Reggio Emilia -pedagogiikkaan perustuen, jossa pääasiassa on lapsilähtöinen sekä projektiluontoinen työskentely. Koulutus onkin tutkimuksemme kannalta oleellinen, koska sen myötä Paraisten varhaiskasvatustyksiköissä on osallisuuteen pyritty kiinnittämään enemmän huomiota viime aikoina.

Tutkimus toteutettiin sähköisenä kyselytutkimuksena Paraisten varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Lomake lähetettiin jokaiseen Paraisten varhaiskasvatustyksikköön. Kyselyn pääteemoina toimivat tutkimuksemme asettamat tutkimuskysymykset:

Millaisena Paraisten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat lasten osallisuuden? Miten osallisuus ilmenee Paraisten kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä? Miten työntekijät ovat kokeneet osallisuuden lisäämisen vaikuttaneen lapsiin ja lasten jaksamiseen hoitopäivien aikana?

Opinnäytetyön tietoperustassa avaamme tarkemmin mitä osallisuudella tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa sekä mihin stressi liittyy ja miten se ilmenee lapsilla. Tietoperustan jälkeen kuvaamme tutkimuksen etenemistä sekä menetelmiä, joita tutkimusprosessin aikana on käytetty. Saadut tutkimustulokset esittelemme jakamalla ne tutkimuskysymyksiä mukaileviin teemoihin: osallisuuden käsitteeseen, osallisuuden ilmenemiseen päiväkodeissa sekä osallisuuden vaikutuksiin. Viimeisessä luvussa käsittelemme saamiamme tuloksia peilaten tietoperustaan. Lisäksi arvioimme työmme luotettavuutta sekä eettisyyttä ja pohdimme muun muassa jatkotutkimusten mahdollisuutta.

2 TUTKIMUSTYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimustyön tarve ja perustelut

Opinnäytetyössämme tutkimme toimeksiantajamme pyynnöstä, kuinka pitkistä hoitopäivistä voitaisiin saada lapsille mahdollisimman hyviä ja stressittömiä, sekä auttaako lasten osallisuuden lisääminen stressittömän päivähoitopäivän rakentumiseen.

Lasten huoltajien työpäivät vievät paljon huoltajien ajasta, eikä työelämä tai työajat, ole linjassa varhaiskasvatussuunnitelman kanssa. Monet lapset saattavat joutua viettämään päivähoitossa kymmentuntisia päiviä viitenä päivänä viikossa, jolloin luonnollisesti vapaa-aika jää vähemmälle.

Toimeksiantajallamme, Paraisten kaupungilla, on käynnissä hanke, koskien lasten osallisuutta sekä lapsen osallisuuden tukemista varhaiskasvatuksessa. Toimeksiantajamme kertoi, että Paraisten varhaiskasvatuksen henkilökuntaa on koulutettu esimerkiksi Tukholman Reggio Emilia Instituutin kautta työskentelemään reggio-inspiroituneesti pedagogisen dokumentoinnin näkökulmasta. Reggio Emilia -pedagogiikassa lapsilähtöinen toiminta korostuu. Työntekijät havainnoivat lapsia, jonka avulla lasten mielenkiinnon kohteita saadaan selville, lisäksi lapset ovat itse mukana toiminnan suunnittelussa. Reggio Emilia -pedagogiikassa projektityöskentely on suosittua, projektityöskentelyissä otetaan aina huomioon lasten mielenkiinnon kohteet. Projektityöskentelyt voivat kestää päivistä kuukausiin. Reggio Emilia -pedagogiikan tavoitteena on tukea ja kasvattaa lasta aktiivisuuteen sekä omatoimisuuteen. (Liukkonen, Seppänen & Simola 2019, 152.) Lisäksi osa Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen henkilökunnasta on koulutettu työskentelemään ICDP-menetelmän (kannustava vuorovaikutus) mukaisesti. Opinnäytetyömme tukee samalla tätä kyseistä hanketta.

2.2 Tutkimusympäristön kuvaus

Toimeksiantajamme toimii Paraisten kaupunki. Parainen on Varsinais-Suomessa sijaitseva saaristokaupunki ja kaupunki on kaksikielinen. Yli puolet (56 %) Paraisilla asuvista on ruotsinkielisiä. Aukkaita Paraisilla on noin 15 000. Paraisten kaupunki sijaitsee noin 20 kilometrin säteellä Turusta. (Parainen 2022.)

Paraisten kaupungin alueella toimii 12 päiväkotia, osa on kaksikielisiä ja osa yksikielisiä (Parainen 2022). Työelämän kontaktina opinnäytetyön osalta toimi yksi kaupungin päiväkodin johtaja, joka antoi työelämän sekä toimeksiantajan näkökulman opinnäytetyöprojektiimme, sekä huolehti esimerkiksi kyselyiden jaosta sekä muun information antamisesta, koskien opinnäytetyötämme, Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöille.

Koulun puolelta opinnäytetyömme ohjaajana toimi Turun Ammattikorkeakoulun sosiaali- ja kasvatustieteiden opettaja, joka ohjasi opinnäytetyön etenemistä sen eri vaiheissa, sekä lisäksi veti opinnäytetöihin liittyviä työpajoja ja antoi henkilökohtaista palautetta sekä neuvoja.

2.3 Tutkimustyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, voitaisiinko osallisuuden avulla vaikuttaa lasten hoitopäiviin siten, että niistä saataisiin mahdollisimman hyviä ja ne tuottaisivat lapselle mahdollisimman vähän stressiä.

Selvitimme teoretiedon avulla, miten lapsen stressi ilmenee ja kuinka se vaikuttaa lapseen tai lapsen kehitykseen. Lapsen osallisuuden tutkimisessa selvitimme ensinnäkin mitä lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa, mitä se pitää sisällään ja kuinka se vaikuttaa lapseen ja lapsen toimintaan varhaiskasvatuksessa. Paraisten varhaiskasvatuksen yksikköihin lähetettyjen kyselyiden avulla selvitimme mitä henkilökunta ajattelee osallisuudesta sekä onko heidän mielestä lasten hoitopäivät nyt lapsen kannalta miellyttävämpiä ja millä tavoin henkilökunta kokee osallisuuden lisäämisen vaikuttaneen lasten jaksamiseen ja hyvinvointiin.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat lopulta

1. Millaisena Paraisten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat lasten osallisuuden?
2. Miten osallisuus ilmenee Paraisten kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä?
3. Miten työntekijät ovat kokeneet osallisuuden lisäämisen vaikuttaneen lapsiin ja lasten jaksamiseen hoitopäivien aikana?

2.4 Aiemmat tutkimukset

Osallisuutta koskevia tutkimuksia on olemassa runsain määrin, monet tutkimukset käsittelevät myös osallisuutta hyvinvoinnin näkökulmasta. Huomasimme kuitenkin, että hyvin harvat tutkimukset käsittelevät nimenomaan varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hyvinvoinnin ja osallisuuden vaikutuksia. Vielä vähemmän aiempia tutkimuksia löytyi aiheesta lasten kokema stressi, sekä siitä, mitä vaikutuksia osallisuuden lisäämisellä on lasten kokemaan stressiin.

Löysimme kuitenkin paljon opinnäytetöitä sivuten aihettamme. Esimerkiksi Hyytiäisen, Ovaskaisen sekä Rantasen (2017) opinnäytetyössä ”Lapsen kokema stressi varhaiskasvatuksessa – kirjallisuuskatsaus” käsiteltiin kompaktissa paketissa nimenomaan varhaiskasvatusikäisen lapsen stressiä, sen ilmenemismuotoja sekä asioita, jotka voivat vaikuttaa lapsen kokemaan stressiin. Tässä opinnäytetyössä osallisuus, tai lähinnä sen puute, ei kuitenkaan noussut yhdeksi aiheeksi, kun puhuttiin syistä lasten kokemaan stressiin varhaiskasvatuksessa. Osallisuutta käsitteleviä opinnäytetöitä löytyi reilusti enemmän, kuin lasten stressiä koskevia opinnäytetöitä. Esimerkiksi Nummela (2017) opinnäytetyössään ”Osallisuus varhaiskasvatuksessa- Osallisuuden näkyminen päiväkodin työssä” on kirjoittanut laajasti osallisuudesta varhaiskasvatuksessa, mutta sopivan tiiviissä paketissa. Muun muassa tätä opinnäytetyötä luimme ennen oman teoriapohjamme kirjoittamista ja saimme tästä ideoita ja ajatuksia myös omaan työhömmme.

Myös kirjallisuutta aiheeseemme liittyen löytyy paljon, tosin yhtään, jossa sekä lapsen kokema stressi että osallisuus varhaiskasvatuksessa yhdistyisivät, emme löytäneet. Kirjoitimme siis opinnäytetyömme käyttäen kirjallisuutta, joka koski erikseen lasten osallisuutta sekä sen tukemista, että stressiä yleisesti sekä lasten kokemaa stressiä. Muutamia aiempia teoksia mainitaksemme nostamme esille meidän opinnäytetyössämme merkitykselliseksi nousseita; Turja (2017) ”Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa”, Turjan teksti oli selkeästi kirjoitettu, ja toi esille tärkeää tietoa sekä ajatuksia koskien opinnäytetyömme aihetta ja erityisesti osallisuuden osiota. Lasten kokemasta stressistä merkityksellisimmiksi teoksiksi nousi Sinkkosen (2012) ”Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun” sekä Keltikangas-Järvisen (2012) ”Pienen lapsen sosiaalisuus”.

3 LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Osallisuuden perusteet

Lapsen oikeuksien sopimuksessa, artiklassa 12, on kirjattu lapsen oikeudesta osallisuuteen (Tulensalo, Kalliomeri & Laimio 2021, 18). Kyseisessä artiklassa on kerrottu lapsella olevan oikeus ilmaista vapaasti itseään kaikissa lasta koskevissa asioissa, kuitenkin huomioiden lapsen ikä sekä kehitystaso. Oman näkemyksensä ilmaisemisen mahdollistamiseksi lapsella on oikeus tulla kuulluksi hallinnollisissa sekä oikeudellisissa toimissa. Lapsen on tultava kuulluksi joko suoraan tai lapsen edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 12: 1–2.) Myös artiklassa 13 käsitellään lapsen oikeutta osallisuuteen, artiklassa painotetaan lapsen oikeutta mielipiteeseen sekä sen ilmaisuun (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 13: 1–2 a-b).

Lisäksi varhaiskasvatuslaissa on erikseen oma säännös lapsen osallisuudesta. Varhaiskasvatuslaissa todetaan, että kun suunnitellaan sekä toteutetaan lapsen varhaiskasvatusta, on otettava huomioon lapsen mielipiteet sekä toivomukset. Lapsen mielipiteet sekä toivomukset otetaan huomioon lapsen ikä sekä kehitystaso huomioiden. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 20§.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) on laajalti painotettu lapsen osallisuuden tärkeyttä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että lapsen osallistuminen päätöksentekoon sekä toiminnan suunnitteluun sekä arviointiin edistää lapsen osallisuutta. Lapsen omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettava huomioon lapsen omat mielipiteet, toiveet ja asiat, joista lapsi on kiinnostunut. Pedagogisessa suunnitelmassa lapsen oma ääni saa ja pitää näkyä. Lapsen mielipiteiden sekä näkökulmien huomioiminen tulee kuvata varhaiskasvatussuunnitelmaan. (Sandberg 2021, 47.)

3.2 Osallisuuden tasot

Osallisuuden käsitettä on tarkasteltu paljon Roger Hartin kehittämän osallisuuden tikapuiden avulla (1992). Aivan tikapuiden ensimmäisillä askelmilla lapsella katsotaan olevan vain vähän, tai ei lainkaan, mahdollisuuksia vaikuttaa. Mitä korkeammalle

tikapuissa kiivetään, sitä enemmän lapsella on vaikutusmahdollisuuksia. Hartin tikapuilla on kahdeksan askelmaa. Askelmilla 1–3 lapsi ei ole osallinen, kolmannelta askelmalta eteenpäin kahdeksanteen askelmaan lapsen osallisuus kasvaa. Shier (2001) on jakanut lapsen osallisuuden viiteen eri tasoon. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.) Shierin osallisuuden tasot ovat alun perin suunniteltu sovellettavaksi nuorille sekä kouluikäisille ja heidän toimintaansa, mutta se toimii aivan yhtä hyvin varhaiskasvatuksessa (Ahonen 2017, 68).

Shierin tasojen mukaan osallisuuden ensimmäisellä tasolla lapsi tulee kuulluksi, tästä ensimmäisestä tasosta lähdetään kohti lapsen osallisuutta. Jotta lapsen kuunteleminen toteutuu varhaiskasvatuksessa, on aikuisten vastuulla varmistaa, että aikuinen huomioi lapsen asian ja lapsi pystyy ilmaisemaan itseään. Tämä voi vaatia asenteiden sekä toimintaympäristön rakenteiden muutosta: mahdollisesti on uudelleen tarkasteltava päiväkodin rutiineja sekä koko toimintakulttuuria. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.)

Shierin toisella tasolla lasta tuetaan oman mielipiteensä ilmaisussa. Kuunteleminen on tälläkin tasolla edelleen tärkeää, mutta sen lisäksi aikuisen tulisi pohtia, miksi lapsi ei mahdollisesti ilmaise mielipiteitään. Lisäksi tulisi miettiä, rohkaistaanko lasta siihen, että hän ilmaisee mielipiteensä. Aikuisen on tällä tasolla pohdittava, millä keinoin hän voisi tukea ja rohkaista lasta siten, että lapsi uskaltaisi ilmaista oman mielipiteensä. Jotta tämä taso täytyisi, on koko henkilökunnalla oltava riittävästi tahtoa (ja resursseja) lapsen mielipiteen ilmaisun tukemiseen. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.)

Kolmas taso käsittelee lapsen mielipiteen huomioon ottamista. On täysin ymmärrettävää, ettei varhaiskasvatuksessa pystytä muuttamaan toimintaa lasten vaihtuvien mielipiteiden mukaan, eikä se ole tarkoituksenmukaistakaan. Tästäkin huolimatta aikuisen tulisi ottaa lapsen mielipide huomioon ja tarvittaessa perustella, mikäli lapsen ilmaisema mielipide ei johda/johtaa toimintaan. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.) Kun nämä edellä mainitut Shierin osallisuuden kolme ensimmäistä tasoa täyttyvät varhaiskasvatuksen arjessa, voidaan todeta varhaiskasvatuksen yksikön huomioivan sekä arvostavan osallisuutta (Ahonen 2017, 70).

Neljännellä tasolla lapset ovat mukana päätöksentekoprosessissa. Tällä tasolla aikuinen on luovuttanut omaa valtaansa lapselle, mutta kantaa kuitenkin itse vastuun päätöksistä. Aikuisen ja lapsen on tarkoitus yhdessä pohtia päätettävää asiaa kommunikoiden. Lasten näkemykset tulisi ottaa aktiivisesti huomioon, ja lapsia tulisi jälleen tukea näkemyksiensä esittelyssä. Neljännen tason osallisuuden yhtenä tavoitteena voi olla

lasten sitouttaminen yhdessä tehtyihin päätöksiin. Näin lapset oppivat samalla empatiaa sekä vastuuntuntoa. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.)

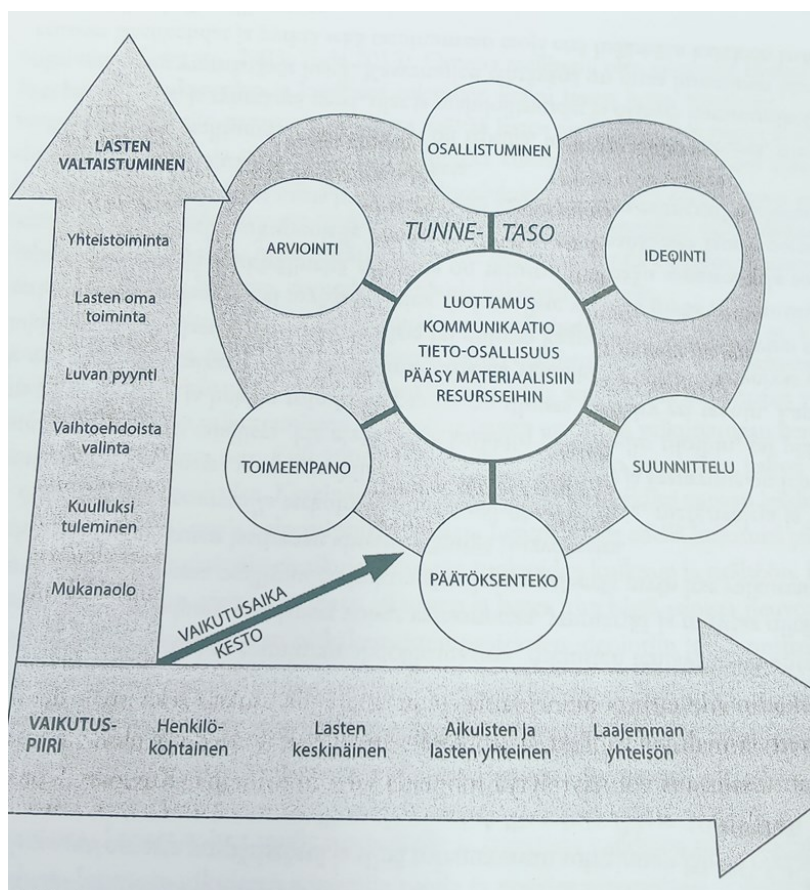
Viimeisellä, viidennellä tasolla, lapset jakavat vastuuta sekä valtaa päätöksenteossa. Tämän ja edellisen (neljännen) tason välillä on hyvin vähän eroavaisuuksia. Viimeisen tason merkittävin muistettava asia on se, että aikuisen tulisi pystyä hyväksymään se, että jakaa valtaansa lapsen kanssa ja että aikuisen tehtävä on tukea lasta kantamaan vastuuta. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.) Shierin osallisuuden tasomallissa aikuisen rooli on keskeisessä asemassa osallisuuden mahdollistamisessa (Järvenpää 2018, 155).

Hartin (1992) ja Shierin (2001) kehittämät mallit ovat käytetyimpiä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa (Turja 2017, 49). Shierin osallisuuden tasoja voi käyttää varhaiskasvatuksessa hyödyksi myös oman toiminnan arvioinnissa tarkistuslistan tavoin. Tarkistuslistan lisäksi osallisuuden tasoja voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi eräänlaisena pohjana tiimin kanssa käytävälle keskustelulle, kun mietitään yhdessä osallisuuden pedagogiikkaa, kuten osallisuuden suunnittelua, arviointia sekä kehittämistä. (Ahola 2017, 70.)

Lasten osallisuuden mallissa (kuva 1) on käsitelty osallisuuden monimuotoisuutta sekä osallisuuden toteutumisen edellytyksiä varhaiskasvatuksessa. Mallissa olevat toimintaprosessin vaiheet päätöksenteko, suunnittelu, ideointi, osallistuminen, arviointi sekä toimeenpano liittyvät kaikki osallisuuteen. Jotta osallisuus toteutuisi, tulisi lapsen olla mukana kaikissa edellä mainituissa vaiheissa. Usein lapsen osallisuus rajoittuu kuitenkin lähinnä ideointiin sekä osallistumiseen. Turjan (2017, 49) mukaan aikuisten on helppo ottaa lapsilta ideoita vastaan, mutta he usein itse muokkaavat ne toiminnaksi, eivätkä tarjoa lapsille mahdollisuutta osallistua koko prosessiin, johon sisältyy kaikki kohdat päätöksenteosta toimeenpanoon. (Turja 2017, 49.)

Osallisuudella on myös perusedellytyksiä, jotka löytyvät kuvasta sydämen keskeltä. Perusedellytyksiä Turjan mukaan (2017, 48) on luottamus, kommunikaatio, tieto-osallisuus sekä pääsy materiaalsiin resursseihin (kuva 1). Osallisuuden onnistumiseksi lapset tarvitsevat tunteen siitä, että ympäristö sekä tilanne on heille turvallinen, lapset tarvitsevat rohkeutta itsensä ilmaisuun, sekä toimintaan osallistumiseen. Myös aikuiset tarvitsevat luottamusta, jotta lapsen osallisuus toteutuu. Aikuisten on luotettava lasten toimijuuteen, sekä siihen, että pystyy itse toimimaan tilanteessa, jossa joutuvat mahdollisesti luopumaan omista aiemmin tehdyistä suunnitelmista ja antamaan tilaa

lasten näkemyksille. Osallisuutta tukeviin keskusteluihin sekä neuvotteluihin tarvitaan kommunikointikykyä sekä yhteistä kieltä. Mikäli näistä toinen on lapsella rajoittunut, on aikuisen tuettava lapsen osallisuutta esimerkiksi tukikuvien avulla, tai muilla vaihtoehtoisilla kommunikaatiomenetelmillä. Ryhmän aikuisen tehtävänä on antaa lapselle tietoa sellaisessa muodossa, että lapsi pystyy sitä käsittelemään ja ymmärtämään. Tiedonsaaminen esimerkiksi toiminnan tavoitteista, omasta roolistaan toiminnassa sekä mahdollisista välineistä/materiaaleista on tärkeää lapselle, sillä ilman tietoa on hankalaa esittää ideoita toiminnasta tai suunnitella toimintaa. Materialismin resursseilla Turja tarkoittaa kaikkia niitä välineitä, materiaaleja sekä tiloja, joita toiminnassa tarvitaan. Materiaaliset resurssit ovat melko usein lasten ulottumattomissa, he eivät pääse käsiksi esimerkiksi kaikkien materiaaliin tai heiltä on pääsy kielletty tiettyihin tiloihin. Osa materiaaleista saattaa olla myös kaapeissa piilossa. (Turja 2017, 48-50.)

Kuva 1. Malli lasten osallisuudesta (Turja 2017, 48).

3.3 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Suomessa eri kunnissa osallisuutta varhaiskasvatuksessa on usein määritelty valintojen tekemisen sekä vaikuttamisen kautta. Tällaisissa tilanteissa osallisuus katsotaan lapsen oikeudeksi tehdä itse valintoja ja päätöksiä. Kyseisiä tilanteita voi olla esimerkiksi silloin, kun lapsi saa itse valita leikkinsä (esimerkiksi vapaa leikki tai valinta leikkitaulusta) tai silloin, kun lapsi saa äänestää lähdetäänkö esimerkiksi metsäretkelle vai viereiseen puistoon. (Heikka, Fonsèn, Elo ym. 2014, 19.)

Lapsen osallisuuden toteutumisessa on huomioitava tasapuolisesti kaikkien, myös tukea tarvitsevien lasten, osallisuuden toteutuminen. Esimerkiksi tilanne, jossa aamupiirissä lapset saavat hyvästä käytöksestä tarran. Lasten tulee aamupiirillä kuunnella, pyytää kättä nostaen puheenvuoroa ja istua paikoillaan. Kun lapset ovat keränneet tarpeeksi tarroja, he saavat yhteistä mukavaa tekemistä (esimerkiksi disko tai retki). On syytä pohtia, onko hyvästä käytöksestä palkitseva järjestelmä kuitenkaan tasapuolinen. On lapsia, joilla on tarkkaavaisuuteen tai käyttäytymiseen liittyvä tuen tarve. Näille lapsille voi olla äärimmäisen vaikeaa ”ansaita” palkintoa. Mikäli näiden lasten vuoksi ryhmä jäisi esimerkiksi ilman tarraa, ja palkkion saavuttaminen olisi vaikeaa, jäävät lapset usein ulkopuoliseksi. Tämänkaltaista palkkiojärjestelmää käytettäessä onkin ehdottomasti tärkeä huomioida, että jokainen lapsi on otettava huomioon omina yksilöinä. Lasta voidaan verrata pelkästään omaan itseensä sekä hänen omien taitojensa kehittymiseen, ei koko lapsiryhmän keskimääräisiin taitoihin. (Sandberg 2021, 58.)

Lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa on toisaalta myös kritisoitu, kun katsotaan, ettei lapsen tarvitsisi vielä varhaisina elinvuosinaan olla itse vastuussa tekemistään päätöksistä. Koetaan, että nykylapsilta odotetaan jo muutoin paljon itsenäisyyttä sekä vastuunkantoa. Toisaalta osa kritisoi lapsen osallisuutta vastaan myös pohtien sen vähentävän aikuisen auktoriteettia. Lasten on myös koettu olevan liian suuressa äänessä nykypäivänä, ja toivottaisiin ennemmin aikuisen kasvatusvastuun korostamista, eikä niinkään vallan jakamista lapsen kanssa. (Turja 2011, 2.) Näistä kriittisistä ajattelutavoista huolimatta on todettu lapsen aseman varhaiskasvatuksessa vahvistuneen, ja lapset halutaan nähdä varhaiskasvatuksessa aloitteellisina sekä aktiivisina toimijoina. Tämänkaltaisen tilanne saa aikaan lapsen ja aikuisen välisen valtasuhteen pienenemisen ja lapsi halutaan nähdä pätevänä sekä aktiivisena toimijana hänen omassa yhteisössään, johon lapsen varhaiskasvatuspaikka väistämättä myös kuuluu. (Turja 2017, 41.)

3.4 Lasten osallisuuden huomioiminen toiminnan suunnittelussa

Varhaiskasvatuksessa toiminnan suunnittelun lähtökohtana on usein oppimisen eri alueet (kielten rikas maailma, ilmaisen monet muodot, tutkin ja toimin ympäristössäni, minä ja meidän yhteisömme sekä kasvan, liikun ja kehityn). Oppimisen eri alueiden lisäksi toiminnan suunnittelussa huomioon tulisi ottaa lasten kiinnostuksen kohteet, heidän tarpeensa sekä lasten kasvuympäristöön liittyvät merkittävät asiat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on korostettu yhtenä toimintaa ohjaavana arvona nimenomaan lasten osallisuutta, tämä kattaa myös lasten aktiivisen roolin pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Vaikka lasten aktiivista roolia korostetaan toiminnan suunnittelussa, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ei väheksy aikuisen suunnittelemaa pedagogista toimintaa, vaan sitä pidetään yhä yhtä tärkeänä. Myös lasten sekä työntekijöiden yhteistä ideointia pidetään arvossa. Optimaalisinta olisikin, jos nämä kaikki kolme suunnittelemisen ulottuvuutta toteutuvat pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Edellä mainittujen lisäksi toimintaa suunniteltaessa on otettava huomioon toiminnan kokonaisvaltaisuus, esimerkiksi aamupiirin aikana voidaan harjoitella motoriikkaa (esimerkiksi laululeikit) sekä tunnetaitoja (oliko laulun sanoma iloinen, surullinen vai pelottava?) (Ahonen 2017, 132–133.)

Paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa tarkennetaan usein, kuinka esimerkiksi lasten osallisuus sekä kiinnostuksen kohteet on otettu toiminnan suunnittelussa huomioon (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018). Yllä mainittua aamupiiriä on kritisoitu lapsen osallisuuden ehkäisemisestä. Aamupiirit ovat usein monissa paikoissa hyvin aikuislähtöisiä, joka on saattanut näkyä esimerkiksi lasten levottomuutena aamupiirin (tai muiden erilaisten tuokioiden) yhteydessä. Lapset sitoutuvat toimintaan, kuten esimerkiksi aamupiiriin, paremmin, jos he ovat saaneet olla mukana sen suunnittelussa. (Ahonen 2017, 133.)

Lasten ja aikuisten tapa suunnitella toimintaa poikkeavat hieman toisistaan, kun aikuiset suunnittelevat usein eteenpäin (esimerkiksi seuraavia viikkoja tai kokonaan tulevaa toimintakautta), lapset pysyttelevät tässä hetkessä. Lasten suunnitelmissa eletään yleensä parhaillaan käsillä olevaa hetkeä. Jotta lasten osallisuus toteutuu suunnitelmien teossa, vaaditaan varhaiskasvatuksen aikuiselta joustavuutta. Mikäli lasten suunnitelmat liittyvät vahvasti tähän hetkeen, voi osallisuutta ehkäistä se, että aikuinen katsoo kalenterista suunnitelmaan sopivan toteutumispäivän, joka pahimmillaan voi olla vasta

viikon päästä. Varhaiskasvatuksen laatua mittaakin myös hetkeen tarttuminen ja se, osaako aikuinen joustaa ja heittäytyä omista suunnitelmistaan (aikuislähtöisistä), ja toteuttaa lasten esiin tuomia suunnitelmia (lapsilähtöisyys) tarvittaessa mukauttaen niitä, mikäli ne eivät sellaisenaan perustellusta syystä voi toteutua. (Ahonen 2017, 136.)

Lasten osallisuutta tukiessa, sekä sitä toteuttaessa, on hyvä keskustella joko tiimin tai koko yksikön kesken siitä, miten kukin työntekijä osallisuuden ajattelee. Työntekijöiden ajatuksilla osallisuudesta voi olla suuriakin eroja. Osa työntekijöistä saattaa ajatella osallisuuden olevan pieniä asioita, kuten lasten vastaaminen heille esitettyihin kysymyksiin tai tuokiot, joissa lapset saavat osallistua mukana. Osa työntekijöistä taas ajattelee osallisuutta laajempänä kokonaisuutena, jossa lasten osallisuus huomioidaan jo toiminnan suunnittelussa ja toiminta on muutoinkin hyvin lapsilähtöistä. (Ranta 2021, 113–114).

4 LAPSEN KOKEMA STRESSI

4.1 Mitä stressillä tarkoitetaan?

Stressi on luonnollinen reaktio tilanteissa, joissa ihmisen päälle kasautuu liikaa erilaisia haasteita tai vaatimuksia ja normaali toiminta ei enää riitä (Mattila 2018). Stressin aikana ihmisen elimistö virittyy ja se voi näkyä muun muassa kiihtyneenä hengityksenä tai kohonneena sykkeenä. Stressin tarkoituksena on, että sen avulla ihmisen keho ohjaa kokonaisvaltaisesti voimavarat käyttöönsä tai toisaalta saa ihmisen havahtumaan poikkeukselliseen tilanteeseen. (Ahola & Lindholm 2012, 11–12.) Stressi nostaa ihmisen kortisolitasoa ja jo vauvasta asti stressitasoa pystytään havaitsemaan kyseisten stressihormonien erittymisen ja vaihteluiden kautta (Keltikangas-Järvinen 2012, 78).

Stressi voi olla pitkäaikaista ja jatkuvaa sekä lyhytaikaista ja tilapäistä. Lyhytaikainen stressi voi olla useasti hyväkin asia ja se saattaa usein ohjata ihmistä parempaan suoritukseen. (Mattila 2018.) On kuitenkin huomioitava, että lapsilla lyhytaikainenkaan stressi ei ole hyväksi kehityksen kannalta (Keltikangas-Järvinen 2008, 177). Pitkäkestoisella stressillä on huonoja vaikutuksia. Pitkään jatkunut stressi hankaloittaa monin tavoin elämää ja stressin seurauksena saattaa tulla pelkoa, ärtymystä tai levottomuutta. (Sinkkonen 2012, 120.) Ihminen pyrkii selviytymään tavanomaisista asioista ja hänen voimavaransa on kohdennettu vain siihen. Tällöin henkilö helposti väsyä ja energia ei riitä mihinkään ylimääräiseen. Lisäksi stressi vaikuttaa esimerkiksi nukahtamiseen ja rentoutumiseen, mikä vähentää osaltaan arjessa jaksamista. (Ahola & Lindholm 2012, 12–13.)

Kaikki ihmisen inhimillisen toiminnan osa-alueet ovat mukana stressikokemuksessa ja oireet ovat hyvin vaihtelevat eri ihmisillä. Oireet voivat näkyä esimerkiksi tunteiden tasolla, mielen ja ajatusten tasolla sekä kehon ja elimistön reagoitina. Tyypillisiä oireita aiemmin mainittujen pelon, ärtymyksen ja unettomuuden lisäksi ovat esimerkiksi tyytymättömyys, ahdistuneisuus, hermostuneisuus, keskittymisvaikeudet ja mielialan lasku. (Ahola & Lindholm 2012, 11, 13.)

On täysin yksilöllistä, mistä asioista stressi käynnistyy ja miten ihminen siihen reagoi. Osalle ihmisistä melu, valinnan vaikeus, tilanteiden nopea vaihtelu tai kiire aiheuttavat stressireaktion, kun taas osa pystyy sietämään raskaitakin asioita ilman suurempaa stressiä. Pitkittynyt stressi vaikuttaa haitallisesti kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Lapsilla keskittymisvaikeudet sekä levottomuus lisääntyvät ja tunnetila on helposti negatiivinen. (Sainio ym. 2020, 51.) Toisaalta lapsi saattaa reagoida stressiin myös vetäytymällä toiminnasta tai muuttuvan tavallista hiljaisemmaksi (Sainio, Pajulahti & Sajaniemi 2020, 50).

Joillakin ihmisillä stressin sietäminen ja siitä selviytyminen on helpompaa kuin toisilla. Sitä kutsutaan resilienssiksi eli ihmisellä on ympärillään suojaavia tekijöitä, jotka auttavat jaksamaan ja selviytymään stressistä. Stressiltä suojaavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi pystyvyyden kokemus, elämän mielekkyys ja merkityksellisyys, ympäristön ennakoitavuus ja hallittavuus, motivaatio ja mahdollisuus osallistua sekä hyvät tukiverkostot. Lapsilla resilienssiä tukevat myös varhainen turvallinen kiintymyssuhde ja lapsen ympärillä toimivien aikuisten tuki lapsen stressin säätelyssä. (FinnBrain-tutkimus 2021, 29.)

4.2 Stressi lapsen näkökulmasta

Lapsella keskushermosto on laadullisesti hyvin erilainen kuin aikuisilla. Lapsen keskushermosto on vielä keskeneräinen ja siitä syystä herkempi muutoksille. Lapsilla valmius kohdata ja käsitellä erilaisia ärsykeitä on paljon pienempi ja tällöin tavallisessakin arjessa lapset rasittuvat helpommin kuin aikuiset. (Sinkkonen 2012, 121, 128.) Esimerkiksi pienellä lapsella nälkä tuntuu kipuna, mikä johtaa lapsen itkuun ja huutoon ja pitkittyneenä stressitilan heräämiseen. Samoin yöllinen herääminen yksin ja peloissaan herättää lapsella stressin. (Keltikangas-Järvinen 2012, 78.)

Stressinsäätelykyky kasvaa lapsen kehittyessä, mutta mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän stressin säätely on lapsesta huolehtivan aikuisen varassa. Stressinsäätelykyky auttaa siinä, että stressaavasta ja kuormittavasta tilanteesta pystyy palautumaan mahdollisimman nopeasti ja stressitekijä ei jää vaikuttamaan liian pitkäksi aikaa. Kun säätelykyky ei ole vielä kehittynyt tarpeeksi, on hankala hahmottaa tilanteen vaativuutta tai miten siitä pystyisi selviytymään. Tästä johtuen lapset saattavat stressaantua helposti jo pienestäkin asiasta, minkä lisäksi tilanteen rauhoittuminen vie aikaa ja vaatii usein aikuisen tukea. (FinnBrain-tutkimus 2021, 4–5.) Samanaikaiset kuormittavat tekijät hankaloittavat säätelyä entisestään. Jo valmiiksi väsynyt lapsi saattaa herkemmin saada hepulin, kun ympärillä on paljon melua ja rauhottomuutta. (Tommola & Häkkinen 2017, 13.)

Lapsen stressinsäätelyä pystytään vahvistamaan sillä, että pyritään vastaamaan lapsen tarpeisiin ja viesteihin mahdollisimman täsmällisesti ja oikea-aikaisesti. Lisäksi sopivan suuruiset vastoinkäymiset harjoittavat säätelykykyä, kun lapsi saa samalla tukea aikuiselta. Samalla lapsi oppii huomaamaan, mitkä ovat hänelle ne rajat, joiden sisällä hän pystyy selviytymään. (FinnBrain-tutkimus 2021, 10.)

4.3 Temperamentin ja ympäristön vaikutus stressiin

Temperamentilla tarkoitetaan synnynnäistä ja jokaisen yksilön ominaista tyyliä käyttäytyä ja reagoida. Temperamentti on biologinen perusta ihmisen persoonallisuudelle. Persoonallisuus muovautuu ihmisen kasvaessa ja kehittyessä ympäristön vaikutuksen alaisena, kun taas temperamenttiin ympäristön vaikutus ei ylety vaan jokaisen temperamenttipiirteet ovat syntyneet jo varhain. Temperamenttiin liittyy esimerkiksi yksilön tyyli ilmaista tunteita, tarkkaavaisuuden kesto, häiriötekijöiden sietäminen sekä aktiivisuus. (Keltikangas-Järvinen 2015, 36–37.) Temperamentilla voidaan selittää ihmisten välisiä eroja reagoida asioihin, mutta sitä ei voi kuitenkaan aina syyttää käyttäytymisestäämme, koska monet muutkin asiat voivat vaikuttaa siihen, miten lopulta toimimme eri tilanteissa (Pulkki-Råback 2012, 47).

Keltikangas-Järvinen kuvaa kirjassa Temperamentti – Ihmisen yksilöllisyys seurantatutkimusta, jossa tutkijat seurasivat ujojen ja vetäytyvien lasten sekä aktiivisten ja sosiaalisten lasten päiväkotiin saapumista ensimmäisenä päivänä ja sinne sopeutumista ensimmäisen vuoden ajan. Tutkijat odottivat, että ujut lapset stressaantuisivat enemmän kuin sosiaaliset lapset, mutta vastoin odotuksia tutkimuksessa kävi ilmi, että sosiaalisesti aktiivisilla ja ulospäinsuuntautuneilla lapsilla esiintyi enemmän korkeita stressireaktioita kuin ujommilla ja hiljaisemmilla lapsilla. Selityksenä oli ujojen ja vetäytyvämpien lasten rauhallinen tutustuminen ympäristöön sekä tuttujen leikkien ja tavaroiden pariin hakeutuminen. Sosiaalisesti aktiiviset lapset hakeutuivat uusiin ja jännittäviin tilanteisiin helpommin, kun taas ujommat lapset vetäytyivät ja hakivat opettajilta enemmän turvaa. Aktiivisemmat lapset ottivat riskejä osallistumalla rajuihin ja kovatempoisiin leikkeihin ja olivat pitkiä aikoja vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2015, 216–217.) Temperamenttierot näkyvät myös stressinsäätelykyvyssä ja reagoinnissa ympäristön tapahtumille. Osalla lapsista reagointi on voimakasta ja osalla reagointi on rauhallisempaa ja maltillisempaa. Osalla lapsista herää heti innokas ja utelias olo uusista

tilanteista, kun taas toisilla lapsilla tunteet saattavat viedä enemmän pelon ja turhautumisen puolelle. Jokaisella lapsella on hyvin yksilöllinen tapa reagoida ja esimerkiksi voimakas tunnereaktio ei jokaisella silti tarkoita, että se näkyisi voimakkaana myös käytöksen tasolla. (FinnBrain-tutkimus 2021, 8–9.)

Sosiaalinen aktiivisuus on positiivinen asia, mutta sillä on myös negatiiviset puolet, kun mahdollisuus esimerkiksi riitoihin ja konflikteihin on suurempi hektisessä ympäristössä. Konfliktit opettavat, mutta myös lisäävät lapsen stressiä. Keltikangas-Järvisen kuvaamassa tutkimuksessa ujo lapsi pystyi hallitsemaan omalla ominaisella käytöksellään stressin nousua, kun hän hakeutui jännittävässä tilanteissa rauhallisempaan ja turvallisempaan ympäristöön. Kirjassa korostetaan kuitenkin sitä, että aikuisen tuki ja sen kautta lapsen kokemus turvallisuuden tunne olivat suuressa osassa ujojenkin lasten positiivista kehitystä pyrkiessään pois stressaavasta ympäristöstä. Stressihormonit pysyivät sellaisissa tilanteissa korkealla, kun lapsi joutui täysin yksin selviytymään tilanteesta ja pelosta. (Keltikangas-Järvinen 2015, 217–218.)

Ympäristöllä sekä ihmisillä lapsen ympärillä on suuri merkitys stressin synnyssä ja sen hallinnassa. Edellä mainitussa tutkimuksessa huomattiin, että tilanteen tasaantuessa sekä lasten tottuessa ympäröiviin lapsiin ja aikuisiin ja yllätyksellisten asioiden vähentyessä myös stressitasot palautuivat normaalille tasolle ja tasoittuivat myös niin ujojen kuin sosiaalisesti aktiivistenkin lasten välillä. Ujoilla lapsilla aloitteellisuus ja riskien otto saattaa myös ajan kuluessa kasvaa, jolloin aikuisilta tarvitaan rohkaisua ja turvallisuuden luomista ympärille, jotta stressitason nousu pystyttäisiin välttämään. Varhaiskasvatuksen arjen tasaisuus vaatii myös riittäviä resursseja ja koulutuksen omaavia kasvattajia sekä riittävästi tarpeellisia välineitä ja aktiviteetteja lapsille. (Keltikangas-Järvinen 2015, 219–220.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen eteneminen

Opinnäytetyöprosessimme alkoi vuoden 2021 alussa, kun valitsimme aihepankista meitä eniten kiinnostaneen aiheen ja saimme vahvistuksen, että saamme alkaa työstämään kyseistä aihetta. Halusimme helpottaa omaa työskentelyämme suunnittelemalla aikataulun, jonka avulla etenisimme opinnäytetyössämme.

Opinnäytetyösuunnitelman valmistuttua ryhdyimme heti etsimään ja työstämään aiheeseen liittyvää teoretietoa. Tavoitteenamme oli saada opinnäytetyön tietopohja kirjoitettua vuoden 2021 elo- ja syyskuun aikana. Etenimme aikataulun mukaan, ja tietopohjamme valmistui kuten olimme suunnitelleet. Syksyn aikana lähetimme myös Paraisten varhaiskasvatuksen päällikölle opinnäytetyösopimuksen sekä tutkimustyötä varten olevan tutkimusluvan allekirjoitettavaksi.

Tietopohjan valmistumisen jälkeen tarkoituksemme oli pohtia kyselyyn tulevat kysymykset sekä laatia kyselypohja. Olimme asettaneet kyselyn julkaisemisen tavoitteeksi vuoden 2021 syys-lokakuun. Ennen kyselyn julkaisua ohjaava opettajamme sekä muutama tutkimuksen ulkopuolinen varhaiskasvatuksen työntekijä kävi kyselyn läpi ja antoi palautetta muun muassa kyselyn ulkonäöstä, ymmärrettävyydestä ja sanavalinnoista. Palautteiden perusteella muokkasimme lopullisen kyselylomakkeen, joka julkaistiin lopulta 25.10.2021. Vastausaikaa olimme asettaneet aluksi kolme viikkoa, eli 15.11.2021 asti. Vastauksia oli tuohon mennessä kuitenkin tullut vielä melko vähän, joten päätimme pidentää vastausaikaa vielä viikolla. Lopulta 22.11.2021 oli viimeinen päivä, jolloin kyselymme oli auki. Vastauksia saimme kaiken kaikkiaan 11 kappaletta.

Halusimme käsitellä kyselyn vastaukset joulukuun aikana, sillä tammikuussa molemmat aloitimme viimeisen, syventävän harjoittelun, jolloin aikaa opinnäytetyön kirjoittamiselle olisi vähemmän. Tulosten analysointi onnistuikin aikataulussa. Harjoittelumme jälkeen maaliskuussa 2022 kirjoitimme opinnäytetyötämme valmiiksi ja pidimme ohjaavan opettajamme kanssa palaverin työstämme. Opinnäytetyömme valmistui toukokuussa 2022.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, mutta siinä esiintyy myös määrällisen tutkimuksen piirteitä. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään sen kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ilman tarkkoja aiempia teorioita, joihin perustaa näkemys. Laadullisen tutkimuksen tulokset ovat ainutlaatuisia ja niitä ei voida yleistää, koska tulokset pätevät vain kyseisen kohderyhmän osalta. (Kananen 2017, 32–36.) Määrällisessä eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiksi piirteiksi nousevat muun muassa aiempien teorioiden tärkeys ja aineiston mitattavuus tilastollisesti. Hirsjärvi kuitenkin toteaa, että määrällisen ja laadullisen tutkimuksen ei tarvitse kilpailla toisiaan vastaan vaan ne voivat täydentää toisiaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 136–140.)

Tutkimusmenetelmänä käytimme strukturoitua kyselyä, jonka perinteisesti katsotaan kuuluvan määrälliseen tutkimukseen. Koimme kuitenkin tämän tutkimusmenetelmän parhaaksi vaihtoehdoksi, sillä kyselymme välitettiin jokaiseen Paraisten kaupungin varhaiskasvatusyksikköön eli yhteensä 12 päiväkotiin. Kyselyn avulla tavoitimme nopeasti laajan joukon varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Kyselyssä käytimme monivalintakysymysten lisäksi paljon avoimia kysymyksiä, jotta saimme selkeästi ja kattavasti henkilökunnan näkemyksen asiasta.

Kyselyn käyttö vaati, että tutkittavasta ilmiöstä on olemassa aiempaa tietoa. Tällöin kysymyksien teko onnistui helpommin, kun tiesimme, mitä lähdemme selvittämään ja kysymään. (Ojasalo ym. 2014, 121–122.) Koimme, että osallisuus sekä stressi ovat aiheina hyvin laajat ja halusimmekin ennen kyselyn tekoa perehtyä näihin osa-alueisiin tarkemmin, jotta pystyisimme rajaamaan kyselyn kysymykset tiiviisti ja kohdennetusti.

Koska korona-aika vallitsi vielä opinnäytetyötämme tehdessä ja koska itse asumme muualla kuin Paraisissa, päädyimme tekemään sähköisen Webropol-kyselyn. Tämä helpottaa myös datan keräämistä, sillä pystyimme reaaliajassa seuraamaan esimerkiksi sitä, kuinka monta kertaa kyselyämme on avattu, kuinka monta kertaa siihen on vastattu ja lisäksi saimme nähdä kyselyn vastaukset heti.

5.3 Aineiston analysointi

Aineistoa lähdimme analysoimaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota käytetään laajasti erilaisissa laadullisissa tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Laadullisessa tutkimuksessa aineisto on usein hyvin rikasta ja hajanaista, joten sisällönanalyysin tavoitteena onkin, että tutkija saa tiivistettyä aineistosta selkeän ja yhtenäisen paketin tiputtamatta kuitenkaan tärkeää informaatiota pois. Tarkoituksena on analysoida aineiston eri osia erittelemällä, tiivistämällä ja luokittelemalla, jonka jälkeen voidaan luoda yhtenäinen kuva aineistosta. (Puusa & Juuti 2020, 148–149.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin, jotka ovat aineistolähtöinen analyysi, teoriaohjaava analyysi sekä teorialähtöinen analyysi. Aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa kirjaimellisesti aineistoon perustuvaa analyysiä, jolloin aiemmilla tiedoilla tai tutkimuksilla ei pitäisi olla liiallista vaikutusta analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kannalta vaan aineistosta halutaan nostaa sellaisenaan tutkimuksen tarkoitusta vastaavat oleelliset asiat. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria taas on apuna analyysin tekemisessä, mutta se ei pohjaudu suoraan käytettävissä olevaan teoriaan. Eniten teoriaan nojaava tyyppi on teorialähtöinen analyysi, jolloin tarkoituksena useimmiten on testata aikaisempaa tietoa uudella tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–110.) Mielestämme aineistolähtöinen analyysitapa sopi tutkimukseemme parhaiten, koska tarkoituksenamme oli keskittyä nimenomaan kohderyhmämme kokemuksiin aiheesta olettamatta liikaa teorian perusteella. Lasten osallisuuden ja jaksamisen välisestä yhteydestä oli myös hyvin vähän täsmällistä tietoa tai tutkimuksia, joten aiempiin tutkimuksiin ei suoraan pystynyt vertaamaan.

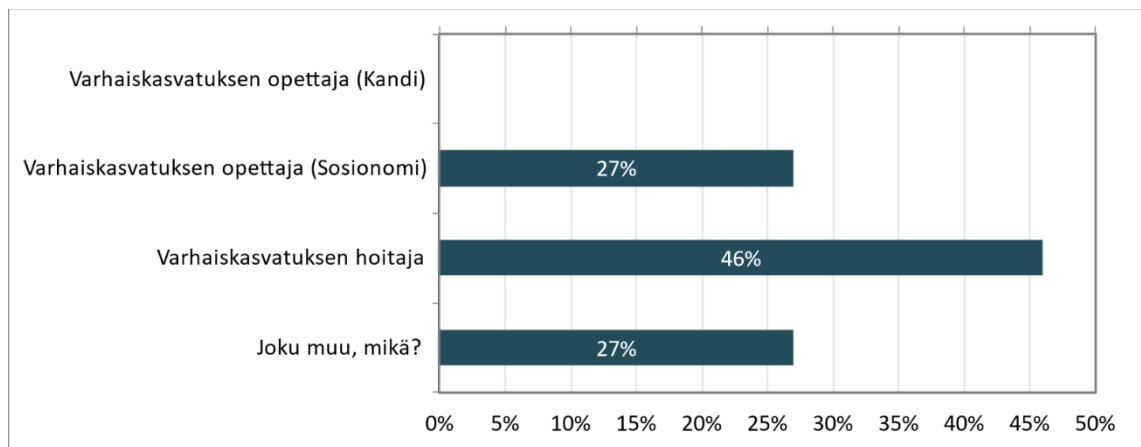
Webropol-kyselyn tuottama data helpotti analysointia siinä määrin, että saimme vastaukset suoraan eriytettyä toisistaan sekä jaettua omiin osioihin. Aluksi luimme vastaukset läpi useaan kertaan saadaksemme kokonaiskuvan tuloksista. Sen jälkeen pyrimme pelkistämään tekstejä, etsimään samankaltaisuuksia ja nostamaan tärkeimmät asiat vastauksista esille. Pelkistäminen eli redusointi on sisällönanalyysin ensimmäisiä vaiheita, jossa tarkoituksena on karsia tutkimukselle merkityksettömät asiat pois aineiston joukosta. Pelkistäminen tapahtuu esimerkiksi alleviivaamalla tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja eri värein. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan. Tällöin tarkoituksena on yhdistää samaan ilmiöön kuuluvia käsitteitä, joista saadaan erilaisia alaluokkia. Alaluokat nimetään käsitteillä, jotka kuvaavat yhteistä

sisältöä. Viimeisenä vaiheena on aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen, tavoitteena yhdistellä luokituksia niin, että löydetään yhteiset kuvaavat teoreettiset käsitteet ja tällä tavoin löydetään vastaus tutkimuskysymykseen. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 123–127.) Teimme itsellemme taulukon, jossa olivat selkeästi vierekkäin alkuperäinen ilmaisu, pelkistetty ilmaisu, alaluokat sekä yhdistävä luokka. Tällä tavoin pystyimme käymään aineistoa kattavasti läpi, huomaamaan yhtenäisyydet sekä palaamaan helposti takaisin kuhunkin kohtaan.

6 TUTKIMUSTULOKSET

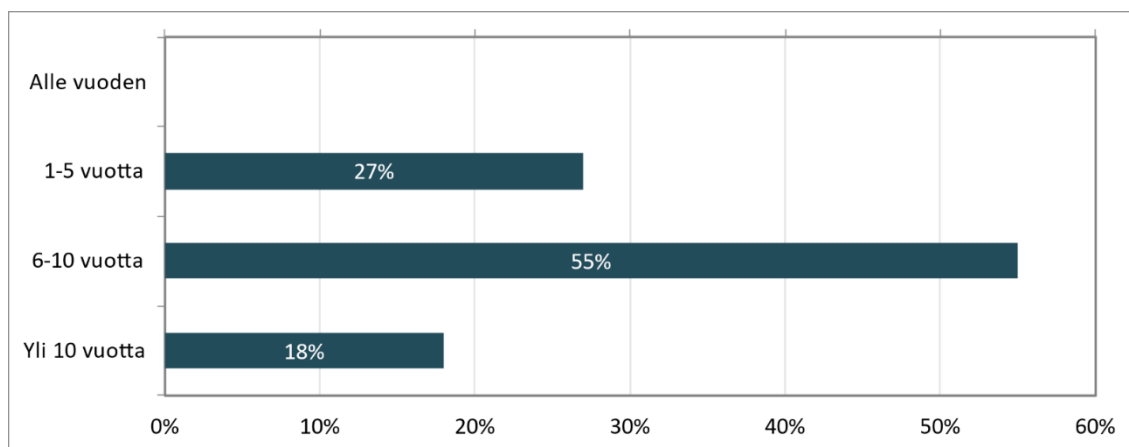
6.1 Taustatiedot

Kyselyyn vastanneista melkein puolet (46 %) oli varhaiskasvatuksen hoitajia. Sosionomitaustaisia varhaiskasvatuksen opettajia oli vastaajissa kolme (27 %), kun taas yliopistotaustaisilta varhaiskasvatuksen opettajilta emme saaneet yhtäkään vastausta. Lisäksi vastaajissa oli yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, yksi epäpätevänä toimiva varhaiskasvatuksen opettaja sekä päiväkodinjohtaja. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden ammatit.

Selvitimme myös, kuinka kauan vastaajat olivat olleet töissä nykyisessä työpaikassaan. Jokainen heistä oli ollut selkeästi jo pidempään samassa paikassa. Suurin osa vastaajista oli ollut samassa päiväkodissa töissä jo 6–10 vuotta. Kolme vastaajaa oli ollut 1–5 vuotta ja loput kaksi vastaajaa yli 10 vuotta. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Kuinka kauan vastaajat ovat työskennelleet nykyisessä työpaikassaan.

Reggio Emilia -pedagogiikkaa koskevaan koulutukseen oli kyselyyn vastanneista osallistunut suurin osa, vain yksi vastaajista ei ollut osallistunut koulutukseen. Jatkokysymyksenä koulutukseen osallistuneilta kysyimme mielipidettä koulutuksen hyödyllisyydestä. Kysymyksen sai vastata omin sanoin. Selkeästi enemmistö vastaajista koki koulutuksen melko hyödyllisenä. Koulutusta kuvattiin inspiroivana ja sen kerrottiin vahvistaneen omia näkemyksiä ja tunnetta oikeanlaisesta työskentelytavasta.

6.2 Osallisuus käsitteenä ja osallisuuden toteutuminen päiväkodissa

Halusimme ensimmäisenä selvittää avoimella kysymyksellä, mitä vastaajien mielestä osallisuudella tarkoitetaan. Pääteemoina vastauksista nousi **kuulluksi ja nähdynsi tuleminen** sekä **mahdollisuus vaikuttaa** toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arkeen yleisesti. Monet olivat sitä mieltä, että erityisesti lasten mielipiteiden, ideoiden sekä kiinnostuksenkohteiden huomioiminen on osallisuutta. Eräs vastaaja kuvasi osallisuutta koko hoitopäivän kattavana kokonaisvaltaisena käsitteenä.

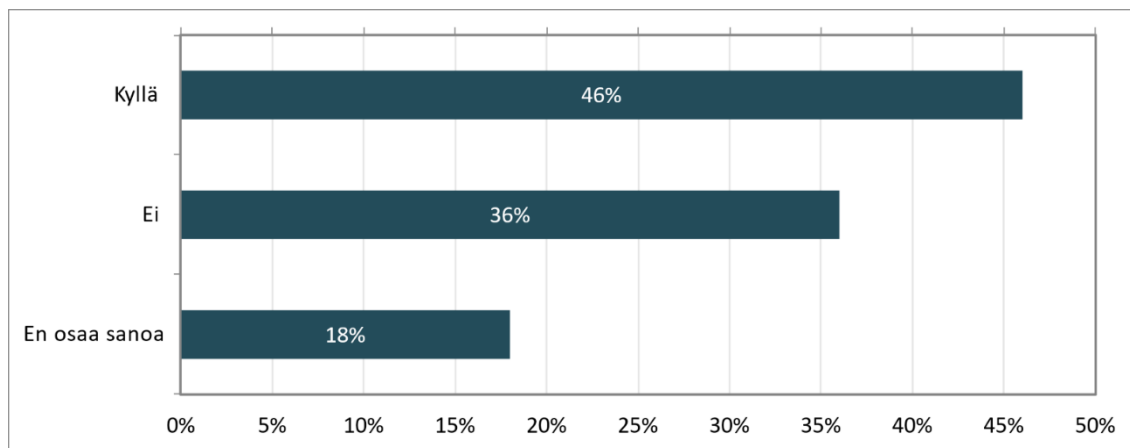
”Se on kokonaisvaltainen käsite joka kattaa koko päiväkotipäivän. Osallisuus tulee huomioida kaikessa aamusta aina kotiinlähtöön, esim. ruokailu ja lepo mukaan lukien. Lasten mielenkiinnonkohteiden nostaminen esille ja niiden yhdistäminen oppimisen tavoitteisiin mm. projektien kautta.” – Kyselyyn vastannut työntekijä

Seuraavaksi kysyimme avoimen kysymyksen avulla, millä tavoin lasten osallisuutta tuetaan vastaajien ryhmissä/päiväkodeissa. Lähes jokaisessa vastauksessa mainittiin **lapsen havainnointi** ja **lasten kanssa keskusteleminen**. Vastaajat kertoivat

kyselevänsä lapsilta ideoita ja mielipiteitä toiminnasta, tarjoavansa vaihtoehtoja sekä aktiivisesti seuraavan lasten mielenkiinnon kohteita. Osassa vastauksia kuvailtiin menetelmiä, joiden avulla lapsen ääni ja mielipiteet saadaan entistä paremmin esille. Eräässä vastauksessa oli mainittu myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, jonka avulla kasvattajat saavat entistä laajemman kuvan lapsesta ja tämän mielenkiinnon kohteista.

Tämän osion kolmas avoin kysymys koski sitä, millä tavoin lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun päiväkodissa. Lähes kaikissa vastauksissa tuli esille, että lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun yhdessä aikuisen kanssa, mutta tapoja oli vaihtelevasti erilaisia. Osa vastaajista kertoi lasten osallistuvan toiminnan suunnitteluun arjen toimintojen yhteydessä ja osa kertoi lasten osallistuvan toiminnan suunnitteluun kertomalla ideoitaan sekä erilaisten lasten ja aikuisten välillä käytyjen keskustelujen avulla. Yksi vastaajista kertoi apuna olevan mindmapin eli käsitekartan, jossa käytetään apuna tukikuvia. Vastaaja kertoi tämän olleen heillä varsin toimiva keino, kun lapset osallistuvan toiminnan suunnitteluun. Saimme myös pari vastausta, jossa kerrottiin lasten osallistuvan toiminnan suunnitteluun siten, että aikuinen tarjoaa heille vaihtoehtoja tai esimerkin johonkin tekemiseen (esimerkiksi menemällä itse piirtämään). Kaksi vastaajaa kertoi lasten osallistuvan toiminnan suunnitteluun heikosti tai vaihtelevasti.

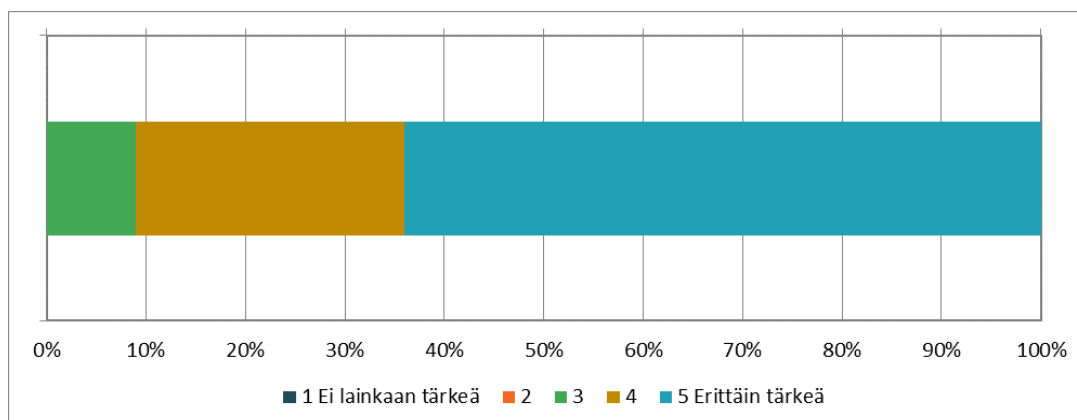
Kysyimme työntekijöiltä, pitäisikö heidän mielestään osallisuutta vielä lisätä toiminnan suunnittelussa. Kysymykseen pystyi vastaamaan ”Kyllä”, ”Ei” tai ”En osaa sanoa”. Vastaajistamme 46 % (n=5) oli sitä mieltä, että lasten osallisuutta pitäisi vielä lisätä toiminnan suunnittelussa, 36 % (n=4) taas oli sitä mieltä, että lasten osallisuutta ei pitäisi enää lisätä toiminnan suunnittelussa, 18 % (n=2) vastasi ”En osaa sanoa”. Vastaukset jakaantuivat siis hyvin tasaisesti molempiin suuntiin. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Pitäisikö vastaajien mielestä osallisuutta lisätä toiminnan suunnittelussa.

Jatkokysymyksenä niille, jotka vastasivat edelliseen kysymykseen ”Kyllä”, kysyimme millä tavoin he toivoisivat lasten osallisuutta lisättävän toiminnan suunnittelussa. Vastaukset liittyivät henkilökunnan omaan panostukseen lasten osallisuuden lisäämiseksi toiminnan suunnittelussa sekä lisäksi henkilökunnan taitoihin. Kasvattajana tulisi vielä enemmän panostaa lapsen havainnointiin ja tarttua heidän mielenkiinnonkohteisiinsa. Projektityöskentely koettiin tärkeänä osallisuuden välineenä, mutta samalla vielä hieman hankalalta hallita tai toteuttaa. Eräs vastaajista kiteytti osallisuuden tarpeen näin: *”Koskaan ei varmasti voi olla liikaa osallisuutta.”*

Seuraavana selvitimme asteikon 1-5 avulla, kuinka tärkeänä vastaajat kokevat lasten osallisuuden tukemisen päiväkodissaan. Asteikossa 1 tarkoitti ”Ei lainkaan tärkeä” ja 5 ”Erittäin tärkeä”. Vastaukset jakaantuivat kohtiin 3-5, painottuen kuitenkin viidenteen eli erittäin tärkeään. Mielenkiintoinen huomio vastauksissa oli se, että jokainen kyselyyn vastannut varhaiskasvatuksen opettaja (mukaan lukien erityisopettaja ja päiväkodin johtaja) oli vastannut numeron 5 eli ”Erittäin tärkeä”, kun taas vastanneilla varhaiskasvatuksen hoitajilla vastaukset painoutuivat numeroihin 3-4. (Kuvio 4.)

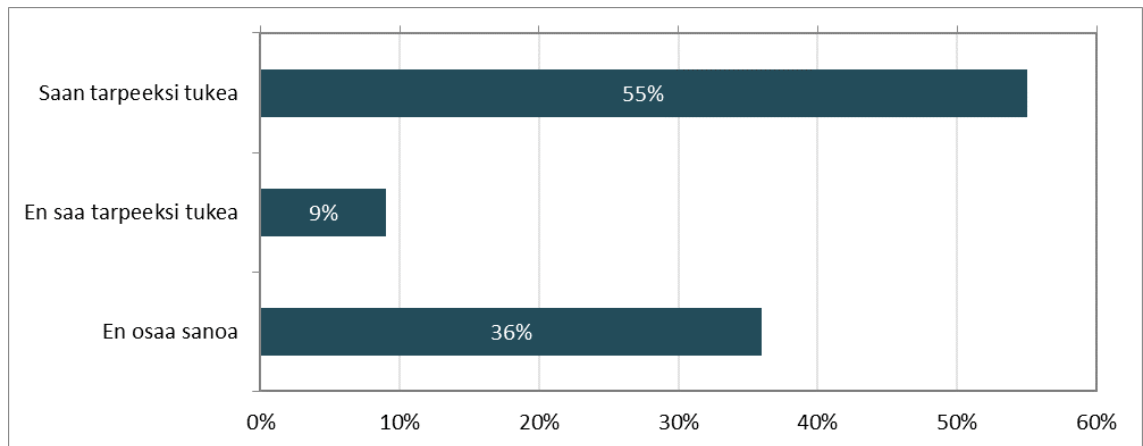

Kuvio 4. Kuinka tärkeänä lasten osallisuuden tukeminen koetaan vastaajien ryhmissä/päiväkodeissa.

Haasteet koskien lasten osallisuutta herättivät hyvin erilaisia ajatuksia vastaajien keskuudessa. Kaksi vastausta koski erityisesti aivan pienimpien lasten (10 kk-1.5 v.) osallisuuden haasteita, kuten lasten sanojen ja puheen tuottamisen puutteet. Osa vastauksista koski ryhmän lasten eriäviä kiinnostuksen kohteita, kaikkien lasten mielipiteiden huomioimista sekä sitä, että lapsilla ei ole toteutuskelpoisia ideoita. Myös ryhmän työntekijöiden tottumukset, taidot sekä mielipiteet loivat vastaajien mukaan haasteita. Osa vastaajista kertoi, että vanhasta toimintamallista siirtyminen uuteen on suurimpana haasteena. Vastauksissa nousi myös esiin ajatus siitä, että osallisuutta pidetään monimutkaisempana kuin se onkaan tai osallisuudesta ajatellaan työntekijöiden kesken hyvin eri tavoin, mikä tuottaa haasteita toteuttaa osallisuutta. Myös aika sekä suuret ryhmäkoot nostettiin haasteeksi.

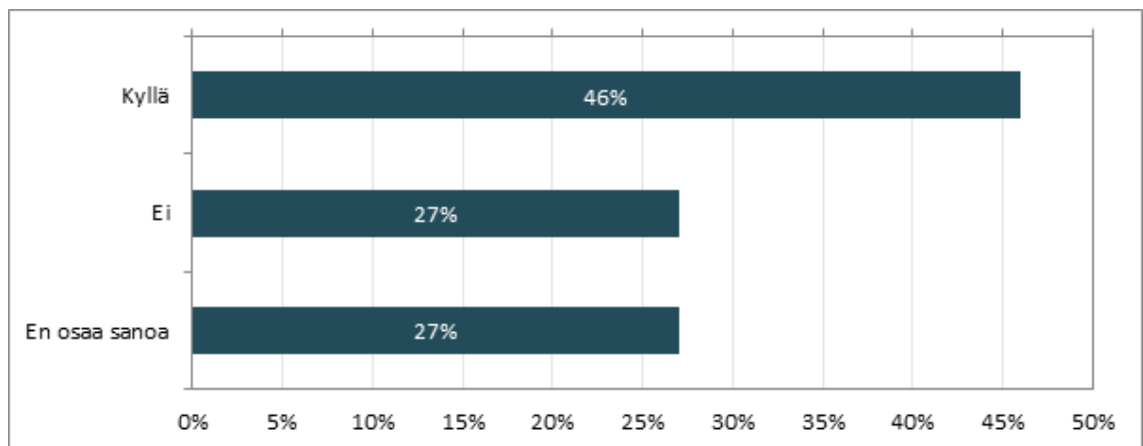
Kysyimme, saavatko vastaajat tarpeeksi tukea (esimerkiksi työkavereilta tai esimieheltä) lasten osallisuuden tukemiseen. Valtaosa, eli 55 % (n=6) vastasi saavansa tarpeeksi tukea, yksi henkilö vastasi, ettei saa tarpeeksi tukea ja 36 % (n=4) vastasi, ettei osaa sanoa. (Kuvio 5.) Tiedustelimme jatkokysymyksenä millaista tukea he olivat saaneet, jotka kokivat tuen olleen riittävää. Kaikki vastaukset liittyivät koulutuksiin tai työtovereiden kanssa käytyihin keskusteluihin. Yksi vastaus liittyi myös samanhenkisesti ajatteleviin työkavereihin. Henkilö, joka vastasi ettei saa tarpeeksi tukea osallisuuden tukemisessa, kertoi jatkokysymyksessä koskien tuen toiveita, sijaisten helposti jäävän tietojen ulkopuolelle, kun ei pääse samoihin koulutuksiin ja työntekijät eivät välitä opittua tietoa eteenpäin. Kehitysehdotuksena vastauksessa ilmaistiin yhteenvedon tekeminen koulutuksen pääpointeista, jotka voisi helposti jakaa sijaisillekin. Tällöin koulutuksen

sisältö voisi mahdollisesti jakautua vielä laajemmin jokaiseen yksikköön käytännön tasolle.

Kuvio 5. Saavatko vastaajat tarpeeksi tukea (esimieheltä tai työkavereilta) lasten osallisuuden tukemiseen.

Seuraavaksi selvitimme, varataanko vastaajien mielestä heidän tiimeissään tarpeeksi aikaa lasten osallisuuden suunnitteluun sekä toteuttamiseen. Vastaajista 46 % (n=5) oli sitä mieltä, että aikaa varataan tarpeeksi, 27 % (n=3) koki, että aikaa ei varata tarpeeksi ja 27 % (n=3) ei osannut sanoa. (Kuvio 6.)

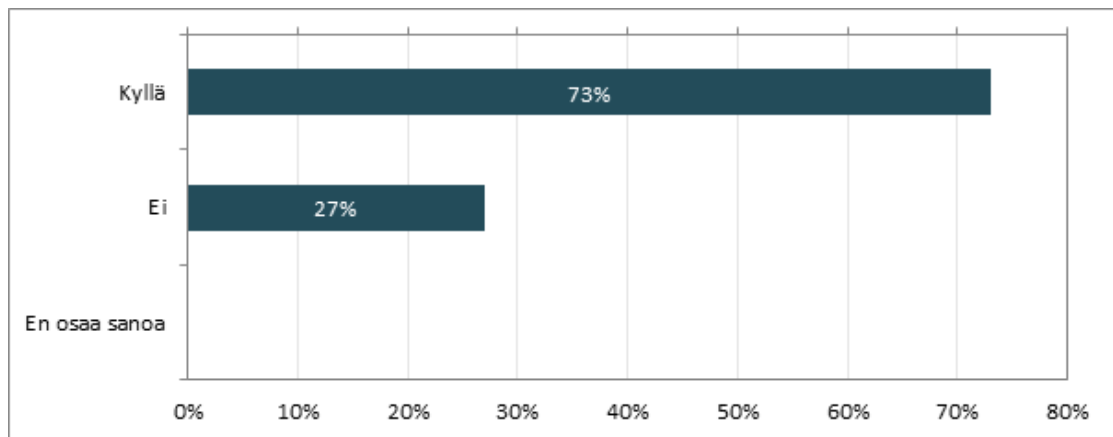
Kuvio 6. Varataanko vastaajien mielestä tiimeissä tarpeeksi aikaa lasten osallisuuden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Jatkokysymyksenä kysyimme, kuinka monta tuntia viikossa suunnitteluun on varattu aikaa. Vastauksia saimme kolme, ja kaikki olivat erilaisia. Yksi vastasi suunnitteluun olevan varattu 5 tuntia viikossa, toinen vastasi aikaa olevan vaihtelevasti ja kolmas kertoi, että aikaa on varattu 0 tuntia, sillä työntekijät eivät suunnittele yksin toimintaa,

vaan se tehdään lasten kanssa yhdessä. Jälkeenpäin ajateltuna kysymys saattoi olla epäselvä ja vastaukset vaihtelivat riippuen työntekijän työkuvasta.

Tarkensimme vielä edellistä kysymystämme kysymällä, mitä vastaajat arvioivat siitä, mikä määrä olisi sopiva aika viikoittaista suunnittelua varten. Saimme tähän yhden vastauksen, jossa kerrottiin, että niin sanottua suunnittelu-aikaa ei ole lainkaan, sillä suunnittelut tehdään yhdessä lasten kanssa. Vastaaja oli kirjoittanut, että noin 30–60 minuuttia viikossa olisi hyvä aika toiminnan suunnitteluun sekä valmisteleminen.

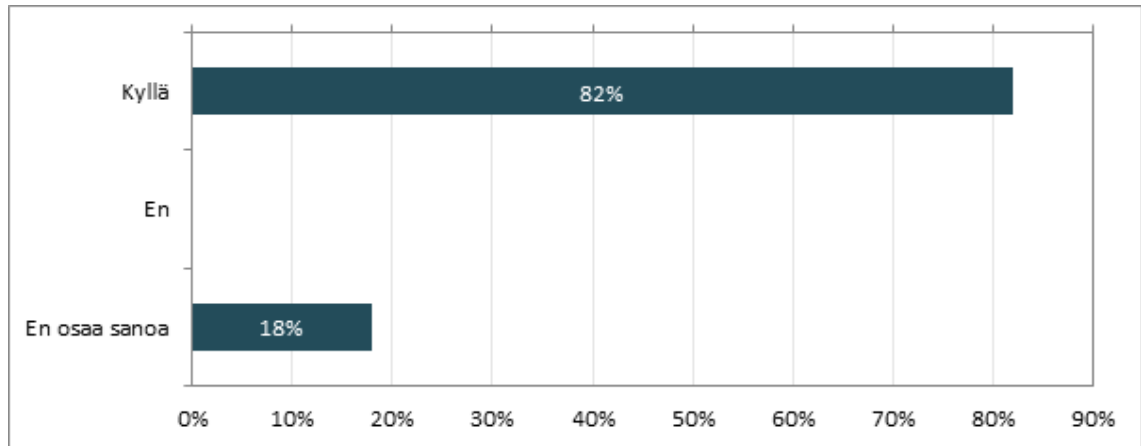
Kysyimme vastaajilta, kokevatko he, että heillä on riittävästi tietoa lasten osallisuuden tukemisesta ja toteuttamisesta. Suurin osa eli 73 % (n=8) vastaajista vastasi, että he kokevat, että heillä on riittävästi tietoa, 27 % (n=3) vastaajista taas koki, ettei tietoa ole riittävästi. (Kuvio 7.)

Kuvio 7. Kokevatko vastaajat, että heillä on riittävästi tietoa lasten osallisuuden tukemisesta.

6.3 Osallisuuden lisäämisen vaikutukset

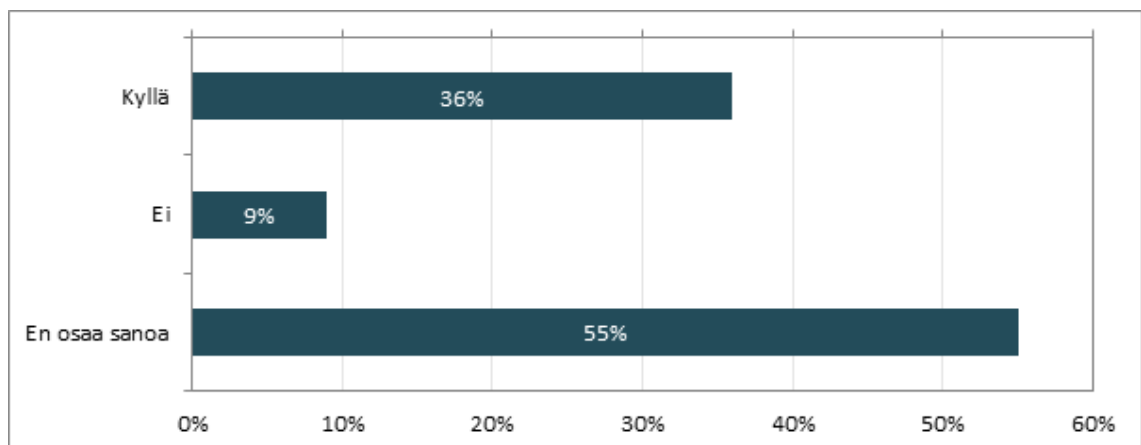
Seuraavaksi selvitimme, kokevatko vastaajamme lasten sitoutuneen toimintaan paremmin, kun lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa on lisätty. Yhdeksän vastaajaa eli 82 % koki, että lapset ovat sitoutuneempia toimintaan, kun lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa on lisätty. 18 % (n=2) vastaajista vastasi, etteivät osaa sanoa. (Kuvio 8.)

Kuvio 8. Ovatko lapset sitoutuneempia toimintaan, kun osallisuutta toiminnan suunnittelussa on lisätty.

Jatkokysymyksenä edelliseen esitimme avoimen kysymyksen, jossa kysyttiin millä tavalla lasten sitoutuneisuus on näkynyt. Lähes kaikissa vastauksissa nousivat esiin sanat **innostuneisuus** ja **parempi keskittyminen**. Eräs vastaaja kertoi lasten olevan myös pitkäkestoisemmin mukana, mihin varmasti vaikuttaa myös se, että lapset jaksavat keskittyä paremmin.

Kysyimme, onko osallisuuden lisäämisellä vastaajien mielestä ollut vaikutusta lasten jaksamiseen hoitopäivän aikana. 36 % (n=4) oli sitä mieltä, että osallisuuden lisäämisellä on ollut vaikutusta lapsen jaksamiseen hoitopäivän aikana, 9 % (n=1) oli sitä mieltä, että vaikutusta ei ole ollut ja suurin osa, 55 % (n=6) ei osannut sanoa, onko osallisuuden lisäämisellä ollut vaikutusta. (Kuvio 9.)

Kuvio 9. Vastaajien kokemukset, onko osallisuuden lisäämisellä ollut vaikutusta lapsen jaksamiseen hoitopäivän aikana.

Jatkokysymyksenä selvitimme, miten vastaajien mielestä osallisuuden lisääminen on vaikuttanut lapsen jaksamiseen hoitopäivän aikana, kysymys oli avoin kysymys ja vastauksia tuli kaksi. Molemmissa vastauksissa kävi ilmi, että osallisuuden lisäämisellä on ollut positiivinen vaikutus lapsen jaksamiseen hoitopäivän aikana, lasten on kerrottu jaksavan paremmin ja olevan tyytyväisempiä, iloisempia ja innostuneempia.

Likert-asteikon avulla kysyimme työntekijöiltä vielä yksityiskohtaisemmin miten heidän mielestään osallisuuden lisääminen on vaikuttanut lapsiin. Ensimmäisessä kohdassa pyysimme vastaajia kertomaan, onko osallisuuden lisääminen vaikuttanut lasten levottomuuteen. Asteikossa 1 tarkoitti, että lapset ovat olleet paljon levottomampia osallisuuden lisäämisen jälkeen ja 5 tarkoitti, että lapset ovat olleet paljon rauhallisempia. Kuusi työntekijää eli yli puolet vastasi numeron 3, eli vaikutusta ei heidän mielestään ole ollut juurikaan kumpaankaan suuntaan. Kaksi työntekijää vastasi numeron 4 ja kolme työntekijää numeron 5. Melkein puolet olivat siis kuitenkin sitä mieltä, että lapset olisivat rauhoittuneet enemmän sen jälkeen, kun osallisuuteen on aloitettu panostamaan enemmän.

Toisena asteikossa kysyimme, onko osallisuuden lisääminen vaikuttanut lasten toimintaan sitoutumiseen. Asteikossa 1 tarkoitti, että lapset ovat sitoutuneet toimintaan paljon huonommin ja 5 tarkoitti, että lapset ovat sitoutuneet toimintaan paljon paremmin. Tähän kysymykseen kaksi työntekijää oli vastannut numeron 3 eli ei vaikutusta kumpaankaan suuntaan, viisi työntekijää oli vastannut numeron 4 ja neljä työntekijää oli vastannut numeron 5. Melkein kaikki vastaajista oli siis sitä mieltä, että osallisuuden lisäämisellä on ollut positiivisia vaikutuksia toimintaan sitoutumiseen. Vastaukset olivat linjassa aiemmin esitetyn samansuuntaisen kysymyksen kanssa.

Kolmas kohta koski osallisuuden lisäämisen yhteyttä lasten keskittymiskykyyn. Asteikossa 1 tarkoitti, että lapset keskittyvät nykyään paljon huonommin ja 5 tarkoitti, että lapset keskittyvät nykyään paljon paremmin. Neljä työntekijää vastasi numeron 3, kuusi työntekijää vastasi numeron 4 ja yksi työntekijä vastasi numeron 5. Tässäkin kysymyksessä vastaukset painottuivat enemmän positiivisten vaikutusten suuntaan, vaikkakin edelleen osa oli sitä mieltä, ettei vaikutusta kumpaankaan suuntaan ollut.

Viimeisessä kohdassa kysyimme, oliko osallisuuden lisäämisellä ollut vaikutusta lasten yleiseen jaksamiseen päivän aikana. Asteikossa 1 tarkoitti, että lapset jaksavat nykyään paljon huonommin ja 5 tarkoitti, että lapset jaksavat nykyään paljon paremmin. Tässä

kysymyksessä vastauksissa oli eniten hajontaa, mutta valtaosa (n=7) oli sitä mieltä, että lasten jaksamisessa ei ollut näkynyt muutoksia kumpaankaan suuntaan. Yksi työntekijä oli vastannut numeron 1, eli lasten jaksavan nykyään huonommin kuin ennen, kun taas kaksi työntekijää olivat vastanneet numeron 4 ja yksi työntekijä numeron 5.

Taulukko 1. Vastaajien näkemykset osallisuuden vaikutuksesta lapsiin.

	1	2	3 = Ei eroja ryhmien välillä	4	5	
Sosiaalisesti aktiivisiin lapsiin	0 0 %	1 9 %	7 64 %	3 27 %	0 0 %	Ujoihin/arkoihin lapsiin
Helposti sopeutuviin lapsiin	0 0 %	2 18 %	6 55 %	3 27 %	0 0 %	Vaikeasti sopeutuviin lapsiin
Sinnikkäisiin lapsiin	0 0 %	0 0 %	3 27 %	6 55 %	2 18 %	Helposti periksi antaviin lapsiin

Halusimme kyselyssä vielä selvittää työntekijöiden näkemyksiä siitä, onko osallisuuden lisäämisellä ollut heidän mielestään enemmän vaikutusta tietynlaisia temperamenttipiirteitä omaaviin lapsiin (Taulukko 1). Ensimmäisessä kohdassa vertailimme sosiaalisesti aktiivisiä lapsia sekä ujoja/arkoja lapsia. Suurin osa (n=7) vastaajista koki, että eroja ryhmien välillä ei juurikaan ollut. Yksi (1) vastaaja oli kuitenkin sitä mieltä, että osallisuuden lisäämisellä on ollut hieman enemmän vaikutusta sosiaalisesti aktiivisiin lapsiin, kun taas kolme (3) vastaajaa olivat sitä mieltä, että vaikutus on enemmän suuntautunut ujoihin/arkoihin lapsiin.

Toiseksi vertailussa oli helposti sopeutuvat lapset sekä vaikeasti sopeutuvat lapset. Tässäkin kohdassa suurin osa (n=6) oli sitä mieltä, että eroja ei näiden välillä ollut. Kaksi (2) oli vastannut osallisuuden lisäämisellä olleen enemmän vaikutusta helposti sopeutuviin lapsiin ja kolmen (3) kyselyyn vastaajan mielestä taas enemmän vaikutusta oli ollut vaikeasti sopeutuviin lapsiin.

Kolmannessa kohdassa kysyimme eroja sinnikkäiden sekä helposti periksi antavien lasten välillä. Selkeästi enemmistö (n=8) oli sen kannalla, että osallisuuden vaikutukset ovat suuremmat helposti periksi antavien lasten kohdalla.

Kyselyn lopuksi tiedustelimme, haluaako vastaajamme lisätä vielä jotain kyselyn aiheeseen liittyen. Saimme kolme vastausta, joissa kerrottiin omia ajatuksia osallisuuteen liittyen. Vastauksissa kerrottiin esimerkiksi, että osallisuuden lisääminen on lisännyt ryhmähenkeä ja innostanut myös aikuisia omaan työhönsä liittyen, osallisuuden lisäämisen kerrottiin myös tuottaneen tuloksia, mutta mainittiin myös, että eri päiväkotien väleillä on vielä suuria eroja, lisäksi pohdittiin, että osallisuus on aina ollut tärkeää, mutta kenties henkilökunnan tietoisuus osallisuudesta on viime aikoina lisääntynyt.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Tutkimustuloksista voimme tehdä päätelmän, että Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköissä Reggio Emilia -pedagogiikkaan perustuvaan koulutukseen osallistuneet työntekijät ovat olleet tyytyväisiä koulutuksen sanomaan ja koulutus on tuonut heille lisää motivaatiota osallisuuden lisäämiseen sekä tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Työntekijät ovat kuitenkin todenneet, ettei osallisuus varhaiskasvatuksessa ole niinkään uusi ilmiö ja sitä on pyritty toteuttamaan jo ennen Reggio Emilia -pedagogiikkaan perustuvaa koulutusta.

Tutkimustulostemme mukaan osallisuutta luonnehdittiin hyvin samankaltaisin ajatuksin. Osallisuutta pidettiin mahdollisuutena tulla nähdyksi ja kuulluksi, luoden pohjan lapsen tunteelle siitä, että hän on merkityksellinen sekä antavan lapselle mahdollisuuden vaikuttaa. Moni työntekijä vastasi, että osallisuus on havainnointia ja yhdessä ideointia. Nämä ajatukset osallisuudesta ovat juuri sitä, mitä esimerkiksi varhaiskasvatuslaki velvoittaa. Varhaiskasvatuslain mukaan lasten mielipiteet sekä toivomukset on huomioitava ja juuri nämä asiat huomioiden lapsi tulee kuulluksi sekä nähdyksi. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 20§).

Suunnittelu-aikaa koskien saimme erilaisia vastauksia. Vastausten ääripäät olivat ”ei suunnittelu-aikaa lainkaan” sekä ”suunnittelu-aikaa 5 tuntia viikossa”. Pohdimme näiden vastausten erilaisuuden johtuvan lähtökohtaisesti siitä, että kyselyimme vastasi sekä varhaiskasvatuksen hoitajia että varhaiskasvatuksen opettajia. Varhaiskasvatuksen opettajilla on työaikaan määritelty erikseen SAK-aika (eli aika suunnittelua, arviointia sekä kehitystä varten). SAK-aikaa on varattava n. 13 % työajasta, jolloin varhaiskasvatuksen opettaja ei toimi ryhmässä. Tunteina kyseinen 13 % vastaa noin viittä tuntia viikossa. (OAJ 2019.) Varhaiskasvatuksen hoitajille ei samanlaista suunnittelu-aikaa ole määritelty, joka omalta osaltaan saattoi vaikuttaa tuloksiimme.

Paraisten varhaiskasvatuksen yksiköissä lapset otetaan aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun. Tutkimustulosten mukaan lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun itse kertomalla omia ideoitaan, työntekijöiden havainnoidessa lapsia ja heidän kiinnostuksen kohteitaan sekä tarjoamalla lapsille erilaisia vaihtoehtoja, joiden parista lapset saavat valita mieleisensä toiminnan. Kuten osallisuuden tietopohjassakin kerroimme,

Suomessa varhaiskasvatuksessa juuri tämä vaihtoehtojen tarjoaminen, joka mahdollistaa lapsen oikeuden tehdä omia valintoja sekä päätöksiä, on laajasti käytetty tapa lisätä lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa (Heikka, Fonsèn, Elo ym. 2014, 19.) Tutkimuksemme mukaan tarpeet lisätä lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa jakoi mielipiteet karkeasti kahteen eri ryhmään: kyllä ja ei. Pohdimme onko esimerkiksi ei-vastauksiin vaikuttanut se, että tämän vastausvaihtoehdon valinneet ovat kokeneet lasten osallisuuden toiminnan suunnitteluun toteutuvan jo niin hyvin, että tarvetta sen lisäämiselle ei ole. Vastaajat nostivat esille myös ajatuksia siitä, että osallisuutta ei voi koskaan olla liikaa. Lasten havainnoinnin lisäämistä pidettiin myös tärkeänä, jotta lasten mielenkiinnonkohteet nousisivat entistä paremmin esille. Projektityöskentelyä toivottiin myös lisättävän, tämä työtapaa koettiin vielä haastavaksi aikuisten näkökulmasta.

Osallisuuden haasteita koskien nousi esiin, että edelleen varhaiskasvatuksen yksiköiden väleillä, sekä myös työntekijöiden väleillä, on eroja siinä, kuinka osallisuus määritellään ja mitä asioita pidetään lasten osallisuutena. Tämä on yleinen ongelma varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden tietopohjassamekin mainitsimme, että osa työntekijöistä kokee osallisuuden toteutuvan tilanteissa, joissa esimerkiksi lapsi saa olla osallisena jossakin tuokiossa tai vastata heille esitettyihin kysymyksiin. Toiset työntekijät taas kokevat osallisuuden paljon laajempaan kokonaisuutena, jossa toiminta on erittäin lapsilähtöistä ja lasten osallisuus huomioidaan jo toiminnan suunnittelussa. (Ranta 2021, 113–114).

Pohdimme myös itse, että osallisuus ja sen käsitteen määrittäminen on varmasti yksi suurimmista haasteista, jotta osallisuutta pystytään toteuttamaan. Mikäli jokaisella työntekijällä on erilainen käsitys siitä, mitä osallisuus on sekä kuinka sitä toteutetaan ja tuetaan, ei lopputulos voi olla yhtenäinen. Pohdimmekin, että varhaiskasvatuksen yksiköissä olisi hyvä yhdessä keskustella auki, esimerkiksi käsitekarttojen avulla, mitä osallisuus yksikössä merkitsee ja miten sitä lähdetään koko yksikön sekä tiimin toimin toteuttamaan ja tukemaan. Omat haasteensa tutkimustuloksiemme mukaan toi myös sijaisten perehdyttäminen osallisuuteen sekä nimenomaan Reggio Emilia -inspiroituneeseen työhön. Sijaiset ovat arkipäivää varhaiskasvatusyksiköissä ja sijaisuudet kestävät usein päivistä kuukausiin. Varsinkin niille sijaisille, joiden tiedetään olevan talossa kerrallaan pidempiä aikoja, olisi ainakin koulutuksen päätteemoista hyvä kertoa, jotta myös he pystyisivät omalta osaltaan toteuttamaan koulutuksen sisältöä ja ottamaan sen huomioon omassa työssään. Tällä tavoin pystyttäisiin yhtenäistämään toimintatapoja entisestään.

Saaduista tuloksista voidaan todeta, että osallisuudella on hyvinkin paljon positiivisia vaikutuksia koskien lasten sitoutuneisuutta ja keskittymistä hoitopäivän aikana. Vastausten perusteella lapset sitoutuvat projekteihin ja toimintaan pitkäkestoisesti sekä kertovat niistä innoissaan eteenpäin. Pitkäkestoisuus näkyy myös lasten halussa ideoida lisää ja kehittää sen hetkistä projektia eteenpäin. Lähes puolet vastaajista oli myös sitä mieltä, että lapset ovat nykyään rauhallisempia kuin aiemmin. Tuloksista voidaan päätellä, että lasten mielenkiinto toimintaa kohtaan sekä sitoutuneisuus vaikuttavat myös rauhoittavasti.

Enemmistön mielestä lasten jaksamisessa ei kuitenkaan ole näkynyt suurta muutosta sen jälkeen, kun osallisuuteen on alettu panostamaan enemmän. Tuloksissa on kuitenkin huomioitava, että jaksamisen mittaaminen silmämääräisesti ja monen lapsen osalta saattaa olla hankalaa ja työntekijät voivat tulkita asioita eri tavoin. Näin pienellä vastaajamäärällä on myös hankala sanoa, kuinka laajalti Paraisten varhaiskasvatusyksiköissä näin ollaan havainnoitu.

Suurin osa kyselyyn vastanneista ei myöskään kokenut, että osallisuuden lisäämisellä olisi ollut juurikaan erilaisia vaikutuksia eri temperamenttipiirteitä omaaviin lapsiin. Ainoastaan vertailu koskien sinnikkäitä ja helposti periksi antavia lapsia näytti, että lasten osallisuuden lisäämisellä olisi selkeästi enemmän vaikutusta helposti periksi antaviin lapsiin. Uskomme, että tähän liittyy jälleen lasten parempi sitoutuneisuus, kun kyseessä on lasten mielenkiinnonkohteista sekä toiveista lähtenyt työskentely ja lapset ovat saaneet olla alusta asti mukana suunnittelemassa.

Lasten stressitasoja emme pysty tulkitsemaan ilman mittaamista, mutta vastausten perusteella voimme kuitenkin huomata, että lasten innokkuus, mielenkiinto ja keskittyminen ovat selkeästi sidoksissa osallisuuden kokemuksiin. Kuten tietoperustassa tuli ilmi, stressiltä suojaavia tekijöihin lukeutuvat tunne elämän ja asioiden merkityksellisyydestä, motivaation lisääntyminen sekä mahdollisuus ennakoida ja hallita ympärillä tapahtuvia asioita (FinnBrain 2021, 29). Arjen toiminnan ollessa lapsilähtöistä voidaan kuvitella, että kyseiset asiat ovat lapsille merkityksellisiä ja antavat tunteen siitä, että hekin saavat osallistua sekä päättää ympäröivistä tapahtumista. Tätä ajatusta tukevat myös tulokset lasten innokkuudesta ja mielenkiinnosta. Tämän tutkimuksen puitteissa emme suoraan pysty toteamaan osallisuuden vaikuttavan stressiin laskien stressihormonien määrää, mutta voimme tulkita, että lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa lisää stressiltä suojaavia tekijöitä ja näin ollen vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja jaksamiseen.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuutta arvioitaessa keskeisiksi käsitteiksi nousevat usein reliabiliteetti sekä validiteetti. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta ja validiteetti taas kertoo siitä, onko tutkimuksessa tutkittu sitä, mitä on ollut tarkoitus tutkia. Käsitteet kuitenkin liitetään mieluummin määrälliseen tutkimukseen, koska laadullista tutkimusta on hankalampi arvioida kyseisin tavoin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen olisi tärkeää vaan luotettavuutta tulisikin käsitellä laajasti ja arvioida koko prosessin ajan. Luotettavuus lisääntyy, kun prosessista kerrotaan yksityiskohtaisesti ja läpinäkyvästi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160–161; Puusa & Juuti 2020, 179–181.) Tavoitteenamme olikin prosessin jokaisessa vaiheessa pohtia yhdessä, mitkä asiat tutkimuksemme luotettavuuteen vaikuttavat ja miten voimme huomioida ne tutkimuksen edetessä. Tässä raportissa pyrimme sanallistamaan prosessimme mahdollisimman läpinäkyväksi.

Yksi tutkimuksemme luotettavuuteen vaikuttava tekijä oli vähäinen vastaajamäärä. Lähetimme kyselylomakkeemme toimeksiantajalle, joka laittoi lomakkeen eteenpäin Paraisten päiväkotien johtajille, ja he levittivät tiedon omalle henkilökunnalleen. Koska emme lähettäneet kutsua itse suoraan kohderyhmälle, emme voi varmaksi sanoa tavoittiko lomake todellisuudessa jokaisen työntekijän. Webropol-kyselyn seurannan mukaan 19 työntekijää oli aloittanut kyselyyn vastaamisen ja 11 työntekijää lopulta lähetti vastaukset meille. Yhtenä syynä vähäiseen vastaajamäärään saattaa olla varhaiskasvatuksen heikot resurssit ja mahdollisuudet käyttää aikaa niin sanotusti ylimääräiseen asiaan, tässä tapauksessa kyselylomakkeen täyttöön. Tämä näkyi myös osassa vastauksia, jotka olivat lyhyitä ja selkeästi kiireessä kirjoitettuja. Toisaalta vähäiseen vastaajamäärään saattoi vaikuttaa myös mahdollinen kielimuuri. Paraisten kaupunki on kaksikielinen ja on mahdollista, että kyselyyn vastaaminen suomeksi on tuntunut haastavalta niille, joiden äidinkieli on ruotsi.

Kyselytutkimuksessa on monia positiivisia puolia, mutta siihen liittyy myös ongelmallisia kohtia, jotka vaikuttavat myös tutkimuksen luotettavuuteen. Vastaajat saattavat tulkita vastausvaihtoehdot eri tavoin ja sanavalinnoilla sekä kysymysten asettelulla on suuri merkitys kyselyn suunnittelussa. Lisäksi on vaikea tietää, ovatko vastaajat ymmärtäneet aiheen sillä tavoin, kun tutkijat ovat lähtökohtaisesti tarkoittaneet. (Hirsjärvi ym. 2009, 195, 203.) Ennen virallisen kyselylomakkeen toimittamista kohderyhmälle testasimme sen muutamalla tutkimuksen ulkopuolisella varhaiskasvatuksen työntekijällä.

Tarkoituksena oli saada palautetta kysymysten asettelusta, sanavalinnoista ja niiden ymmärrettävyydestä. Kyseisten varhaiskasvattajien sekä opettajamme palautteen avulla pystyimme vielä muokkaamaan lomaketta niin, että se olisi jokaiselle vastaajalle mahdollisimman selkeä. Pyrimme myös huomioimaan muut kuin äidinkielenä suomea puhuvat niin, ettei kysymyksissä olisi käytetty vaikeaselkoisia sanoja tai lauserakenteita.

Koemme, että lasten sekä varhaiskasvattajien työskentelyn havainnointi olisi tuonut mielenkiintoisen lisän tutkimukseemme. Tällä tavoin olisimme myös pystyneet keskustelemaan varhaiskasvattajien kanssa kyselyn teemoista ja voineet vastata heitä askarruttaneisiin kysymyksiin, mikä olisi antanut laajuutta ja näkökulmia lisää sekä lisännyt tutkimuksen luotettavuutta. Resurssien ja Covid-19 pandemian takia päiväkodeissa vierailu ei kuitenkaan ollut mahdollista. Tiesimme myös alusta alkaen, ettemme pysty mittaamaan lasten stressiä tarkasti ja luotettavasti, jolloin stressin lasku sekä muut osallisuuden vaikutukset jäivät vain työntekijöiden havaintojen ja kertomusten varaan. Ajattelemme kuitenkin tutkimuksemme olevan hyvä katsaus osallisuuden ja stressin yhteyteen ja toivomme, että tulevaisuudessa asiaa pystyttäisiin tutkimaan entistä kattavammin.

Tutustuimme ennen tutkimuksen teon aloittamista Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeisiin hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Ohjeissa keskeisiksi lähtökohdiksi nostetaan muun muassa rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus koko tutkimusprosessin ajan, eettisesti kestävien tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien käyttö, muiden tutkijoiden arvostus ja asianmukaiset viittauskäytännöt sekä tarvittavien tutkimuslupien hankinta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Varsinkin tutkimustulosten analysoinnissa ja raportoinnissa olemme panostaneet erityiseen huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Tietoa etsiessämme pyrimme käyttämään mahdollisimman ajantasaista tietoa ja tutkimuksia, koska esimerkiksi varhaiskasvatus on muuttunut monella tapaa vuosikymmenten aikana ja osa teoretiedosta on jo vanhentunutta. Tutkimusta ei myöskään aloitettu ennen, kuin tarvittavat tutkimusluvut oli allekirjoitettu Paraisten varhaiskasvatuksen johtajan toimesta.

Tutkimuksemme oli kohderyhmälle täysin vapaaehtoinen. Vältimme kyselyssä sellaisia kysymyksiä, joiden avulla vastaajan henkilöllisyys voisi selvitä. Emme myöskään saaneet vastaajien nimiä tai sähköposteja tietoomme, koska toimeksiantajamme jakoi kyselyn eteenpäin. Anonymiteetin positiivinen puoli on myös se, että ihmiset vastaavat usein rehellisemmin ja avoimemmin, kun tiedetään oman henkilöllisyyden jäävän tunnistamattomaksi (Mäkinen 2006, 114).

7.3 Pohdinta

Tutkimuksen ja opinnäytetyöprosessimme edetessä mietimme paljon stressiä ja miten sitä tulisi tutkia, jotta tuloksista saataisiin mahdollisimman luotettavat. Stressin silmämääräinen arviointi on hankalaa ja eri työntekijät saattavat yhdistää siihen erilaisia asioita, jolloin tiimien ja yksiköiden välillä tulee jo eroja. Stressitasojen mittaaminen eri yhteyksissä olisi kuitenkin ollut liikaa tämän opinnäytetyön resursseihin nähden, mutta halusimme kuitenkin jollain tapaa lähteä pohtimaan aihetta ja katsoa, millaisia ajatuksia työntekijöillä osallisuudesta ja sen vaikutuksista olisi. Toiveenamme oli saada kattavampi vastaajamäärä, jolloin olisimme pystyneet vielä enemmän vertailemaan saatuja tuloksia ja vetämään mahdollisesti selkeämpiä johtopäätöksiä. Ymmärsimme kuitenkin, että varhaiskasvatuksen kiire ja resurssipula vaikuttavat myös tutkimukseemme ja siinä mielessä olemme tyytyväisiä, että saimme näinkin monta vastausta.

Tiedostimme myös sen, että varhaiskasvatuksessa moni asia vaikuttaa lapseen ja myös stressin vähentymiseen tai lisääntymiseen. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa on tietyt rutiinit, joita noudatetaan päivittäin. Aamupalat, ulkoilut, lounaat, päivälevot sekä eri toimintahetket ovat usein tiettyihin aikoihin. Jatkuvasti toistuvien rutiinien lisäksi omien kokemusiemme mukaan monissa paikoissa lapsille kerrotaan esimerkiksi aamuhetkellä, mitä ohjelmaa päivän aikana on luvassa ja miten päivä etenee. Tämä kerrotaan usein sekä sanoin että tukikuvien avulla. Lapset siis tietävät hyvin pitkälti mitä tapahtuu seuraavaksi, ja uskomme sen luovan turvallisen ympäristön, joka taas omalta osaltaan auttaa stressinsietoon. Pohdimme, että varmasti varhaiskasvatusympäristö on omiaan myös luomaan stressiä lapsille, kun ryhmäkoot saattavat olla suuriakin, jolloin melua ja hälinää riittää. Kuitenkin mielestämme on hyvä muistaa, että myös lapsen vapaa-ajalla, ja tavalla viettää vapaa-aikaa, on suuri vaikutus lapsen stressitasoon ja siihen pääseekö lapsen stressitaso laskemaan vapaa-ajalla. Tähän vaikuttavat mielestämme myös vapaa-ajalla olevat rutiinit, lapsen lepoaika sekä se mistä tutkimuksemme idea lähtikin liikkeelle, eli onko lapsella ylipäätään tarpeeksi vapaa-aikaa, kun hoitopäivät venyvät pitkiksi ja ylimääräisiä vapaapäiviä ei ole.

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa on vain yksi alue, joka vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja jaksamiseen. Lapsen hyvinvointi on niin kokonaisvaltainen asia, että lopulta sen summaa hyvin monet eri tekijät, kuten esimerkiksi jo edellä mainittu lepo, vapaa-aika sekä näiden lisäksi myös lukuisat muut asiat.

Opintojen ja työelämän kautta olemme saaneet osallisuudesta ja sen tukemisesta paljon tietoa. Tutkimuksemme ja koko opinnäytetyöprosessi kuitenkin avasi osallisuuden tärkeyttä meille lisää ja koemme, että osaamme kiinnittää siihen huomiota entistä enemmän tämän jälkeen. Lasten kokema stressi oli meille melko vieras asia ennen opinnäytetyömme alkua, koska siihen ei kovin syvällisesti opintojen aikana ole paneuduttu. Opinnäytetyömme ansiosta tietomme lasten stressistä on kuitenkin syventynyt ja ymmärrys siitä, että monet lapset kokevat stressiä varhaiskasvatuspäivän aikana. Uskomme, että jatkossa osaamme havainnoida paremmin niitä asioita, joiden avulla voisimme parantaa lasten jaksamista hoitopäivien aikana ja siten omalta osaltamme tukea lasten hyvinvointia. Prosessi lisäsi osaamistamme myös tutkimusprosessin kulusta, erilaisista tutkimusmenetelmistä sekä tutkimustyön kirjoittamisesta. Lisäksi olemme oppineet toimimaan tutkimustyön eettisten periaatteiden mukaisesti. Edellä mainitut tutkimustyöstä opitut asiat voivat varmasti olla tulevaisuudessa hyödyksi työelämässä.

Aiheestamme olisi helppo tehdä mahdollisia jatkotutkimuksia. Oma aineistomme jäi verrattain pieneksi, sillä vastaajamäärä oli toivottua vähäisempi. Mikäli dataa kertyisi mahdollisessa jatkotutkimuksessa enemmän, voisi tuloksista saada luotettavampia ja selkeämpiä. Kuten jo aiemmin mainitsimme, mahdollisessa jatkotutkimuksessa tutkija/tutkijat voisivat mennä varhaiskasvatusyksiköihin paikanpäälle havainnoimaan yksiköissä käytettäviä osallisuuden menetelmiä sekä niiden mahdollisia vaikutuksia lapsiryhmään. Toki jatkotutkimuksessa voisi mahdollisesti myös tehdä fysiologista tutkimusta, jossa tutkimukseen osallistuvilta lapsilta mitattaisiin tietyin väliajoin stressihormonin, eli kortisolitason vaihteluita. Näin voitaisiin konkreettisesti todeta, kuinka koholla lapsen stressihormonit ovat päivähoitopäivän aikana ja kuinka ne mahdollisesti laskevat osallisuutta lisättäessä.

Mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin on paljon, sillä kuten jo aiemmin mainitsimme, ei osallisuuden yhteydestä lapsen kokemaan stressiin ole juurikaan aiempaa tutkittua tietoa. Tämän tutkimuksen päätelmänä voimme kuitenkin todeta, että osallisuudella on oma vaikutuksensa ainakin lisäten stressiltä suojaavia tekijöitä ja joidenkin lasten kohdalla se voi vaikuttaa suurestikin arjen jaksamiseen sekä hyvinvointiin.

LÄHTEET

Ahola, K. & Lindholm, H. 2012. Mitä stressi on? Teoksessa Toppinen-Tanner, S. & Ahola, K. 2012. Kaikkea stressistä. Helsinki: Työterveyslaitos.

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

FinnBrain-tutkimus. 2021. Lapsiperheiden stressistä: Koulutusmateriaali lapsiperheiden kanssa työskenteleville. Turun yliopisto. Viitattu 3.9.2021. <https://sites.utu.fi/finnbrain/oppaita-aiheesta-stressi-ja-aivot/>

Heikka, J., Fonsèn, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Hyytiäinen, K., Ovaskainen, M. & Rantanen, T. 2017. Lapsen kokemus stressiä varhaiskasvatuksessa-kirjallisuuskatsaus. AMK-opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.4.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/135325/Hyytiainen_Katja%20-%20Ovaskainen_Miia%20-%20Rantanen_Taija.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Järvenpää, M. 2018. Kolmet portaat osallisuuteen- Kehittämishanke Vatialan päiväkodissa. Teoksessa: Kangas, J., Vlasov, J., Fonsén E., & Heikka, J. (toim.) 2018. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Helsinki: Suomen varhaiskasvatus Oy.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Keltikangas-Järvinen, L. 2015. Temperamentti – Ihmisen yksilöllisyys. 5. p. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Lapsen oikeuksien sopimus. 1989. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Verkkojulkaisu. Viitattu 3.8.2021. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Liukkonen, T., Seppänen, H. & Simola, T. 2019. Lapsen ja perheen tukena. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Mattila, Antti S. 2018. Stressi. Duodecim Terveyskirjasto: Lääkärikirja Duodecim. 2021. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 11.8.2021. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00976>

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Nummela, R. 2017. Osallisuus varhaiskasvatuksessa-Osallisuuden näkyminen päiväkodin työssä. 2017. AMK-opinnäytetyö. Centria-ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.4.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139332/nummela_reetta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ 2019. Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikaääräykset. Viitattu 24.4.2022. https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2019/vaka-tyoikaesite_1_2019.pdf

Parainen 2022. Päiväkodit. Viitattu 14.3.2022. <https://www.pargas.fi/fi/paivakodit>

- Parainen 2022. Saaristokaupunki Parainen. Viitattu 14.3.2022. <https://www.pargas.fi/fi/saaristokaupunki-parainen>
- Pulkki-Råback, L. 2012. Miksi ihmiset kokevat stressin eri tavoin? Teoksessa Toppinen-Tanner, S. & Ahola, K. 2012 . Kaikkea stressistä. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. 2. p. Helsinki: Gaudeamus
- Ranta, S. 2021. Kasvun juuret – Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. 2020. Näin tuet lapsen itsesäätelyä: Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sandberg, E. 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Tommola, A. & Häkkinen, S. 2017. Rauhoita ja rohkaise: Apua lapsen stressitilanteisiin. Helsinki: Nemo.
- Tulensalo, H., Kalliomeri, R., Laimio, J. (toim.) 2021. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Verkkojulkaisu. Pelastakaa lapset ry. Viitattu 3.8.2021. <https://pelastakaa lapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa s. 38-55. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos (1.painos 2011). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Turja, L., 2011. Lapset osallisina- kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Toukokuu 2011 (s. 24-35). Viitattu 4.8.2021. <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 16.4.2022. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Unicef 2021. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 2.8.2021. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Verkkojulkaisu. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 2.8.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. ”Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Verkkojulkaisu. Soccan julkaisusarjan työpapereita 2010:3. Helsinki:Kopio-Niini. Viitattu 3.8.2021. http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Saateteksti ja kyselylomake

Lasten osallisuuden lisääminen toiminnan suunnittelussa

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Hei Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijä!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Turun ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Paraisten kaupungille aiheesta Lasten osallisuuden lisääminen toiminnan suunnittelussa. Toimeksiantajamme mukaan Paraisilla pyritään kehittämään varhaiskasvatusta entistä lapsilähtoisemmäksi. Osa työntekijöistä on jo ehtinyt osallistua Tukholman Reggio Emilia-instituutin koulutukseen, mikä tukee osallisuuden lisäämistä varhaiskasvatuksessa. Sen myötä toiveena olisi, että lasten päiväkotipäivät olisivat stressittömämpiä ja lapset sitoutuisivat toimintaan paremmin. Kyselyn avulla haluamme selvittää, kuinka lapsilähtöisyys näkyy toiminnan suunnittelussa ja mitä vaikutuksia sillä on ollut.

Käsitlemme kyselyn tuloksia opinnäytetyössämme ja liitämme ne yhteenvedona löytäämme teoretietoon aiheesta. Lisäksi Paraisten kaupungin varhaiskasvatus kartoittaa tutkimuksen avulla, millaisia vaikutuksia koulutuksilla on ollut lapsilähtöisen toiminnan lisäämiseen ja lasten hyvinvointiin.

Kysely toteutetaan kokonaan suomen kielellä, koska suoritamme opinnot suomenkielisessä oppilaitoksessa ja opinnäytetyömme tehdään myös suomeksi. Tällä tavoin pystymme parantamaan tutkimuksen luotettavuutta. Toivomme kuitenkin mahdollisimman monen vastaavan kyselyyn.

Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 15–30 minuuttia. Kysely toteutetaan anonyymisti ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

Kiitos jo etukäteen!

Emmi Breilin & Hanna Ahonen

Ammatti? *

- Varhaiskasvatuksen opettaja (Kandi)
- Varhaiskasvatuksen opettaja (Sosionomi)
- Varhaiskasvatuksen hoitaja
- Joku muu, mikä? _____

Kuinka kauan olet työskennellyt nykyisessä työpaikassasi? *

- Alle vuoden
- 1-5 vuotta
- 6-10 vuotta
- Yli 10 vuotta

Oletko osallistunut koulutukseen koskien Reggio Emilia -pedagogiikkaa? *

- Kyllä
- En

Koetko, että koulutus on ollut hyödyllinen?

Mitä osallisuudella mielestäsi tarkoitetaan? *

Millä tavoin tuette lasten osallisuutta ryhmässänne/päiväkodissänne? *

Miten lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun? *

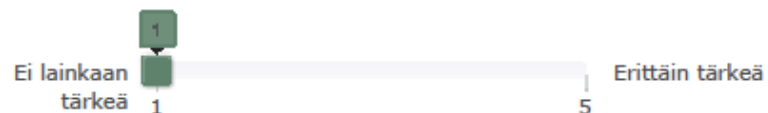
Koetko, että lasten osallisuutta pitäisi vielä lisätä toiminnan suunnittelussa? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Kerro halutessasi, miten toivoisit lasten osallisuutta lisättävän toiminnan suunnittelussa?

Kuinka tärkeänä koet lasten osallisuuden tukemisen ryhmässänne/päiväkodissänne? *

Liuvuta palkki siihen kohtaan, joka kuvaa parhaiten omaa ajatustasi.

Mitä haasteita koet yleensä lasten osallisuuteen liittyen? *

Saatko tarpeeksi tukea (työkavereilta, esimieheltä) lasten osallisuuden tukemiseen? *

- Saan tarpeeksi tukea
- En saa tarpeeksi tukea
- En osaa sanoa

Millaista tukea olet saanut?

Millaista tukea toivoisit saavasi?

Varataanko tiimissäsi tarpeeksi aikaa lasten osallisuuden suunnitteluun ja toteuttamiseen? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Kuinka monta tuntia viikossa suunnitteluun on varattu aikaa?

Kuinka monta tuntia viikossa suunnitteluun on varattu aikaa ja kuinka paljon ajattelisit olevan hyvä määrä?

Koetko, että sinulla on riittävästi tietoa lasten osallisuuden tukemisesta/toteuttamisesta? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Koetko lasten sitoutuneen toimintaan paremmin, kun lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa on lisätty? *

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Millä tavalla lasten sitoutuneisuus on näkynyt?

Onko osallisuuden lisäämisellä mielestäsi ollut vaikutusta lapsen jaksamiseen hoitopäivän aikana? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Miten osallisuuden lisääminen on vaikuttanut lapsen jaksamiseen hoitopäivän aikana?

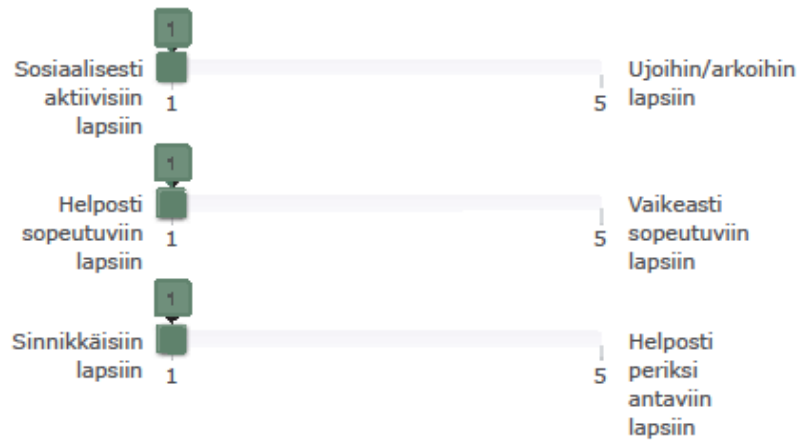
Onko osallisuuden lisääminen mielestäsi vaikuttanut... *

	1	2	3	4	5
Lasten levottomuuteen (1=Lapset ovat paljon levottomampia, 5=Lapset ovat paljon rauhallisempia)	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten toimintaan sitoutumiseen (1=Lapset sitoutuvat toimintaan paljon huonommin, 5=Lapset sitoutuvat toimintaan paljon paremmin)	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten keskittymiskykyyn (1=Lapset keskittyvät nykyään paljon huonommin, 5=Lapset keskittyvät nykyään paljon paremmin)	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten yleiseen jaksamiseen päivän aikana (1=Lapset jaksavat nykyään paljon huonommin, 5=Lapset jaksavat nykyään paljon paremmin)	☐	☐	☐	☐	☐

Koetko, että osallisuuden lisäämisellä olisi ollut vaikutusta enemmän... *

Liu'uta palkkia lähemmäs sitä luonteenpiirrettä, johon ajattelet osallisuuden lisäämisen vaikuttaneen enemmän.

3 = Sama vaikutus molempiin.

Haluatko vielä lisätä jotakin kyselyn aiheeseen liittyen?
